

ज्ञान-विज्ञान शैक्षिक सहकारी
संस्था लिमिटेडका लागि
अध्यक्ष दीपक थापा द्वारा
प्रकाशित

सम्पादक

राजेन्द्र दाहाल

सल्लाहकार सम्पादक
केदार शर्मा

सहायक सम्पादक
सुदर्शन घिमिरे

वरिष्ठ संवाददाता
बाबुराम विश्वकर्मा

संवाददाता
प्रमोद आयाम

ले-आउट
कामसिंह चेपाङ
विपेन्द्र घिमिरे
खड्गबहादुर मगर

प्रमुख कार्यकारी अधिकृत
पीताम्बर कट्टेल

विज्ञापन

रामचन्द्र घिमिरे

लेखा

बन्दना श्रेष्ठ

बिक्री वितरण/ग्राहक सेवा
हरि ढकाल, तारानिधि रेग्मी

कार्यालय

ज्ञान-विज्ञान शैक्षिक सहकारी
संस्था लिमिटेड
(शिक्षक मासिक)

मचागा: (मच्छिन्द्रमार्ग),
जावलाखेल, ललितपुर,
पो.ब.नं. ३९१, ललितपुर

फोन: सम्पादकीय- ५५४३२५२

व्यापार/विज्ञापन- ५५४८१४२

ग्राहक गुनासो (उपत्यका

मात्र)- ४२६५६८६,

फ्याक्स: ५५४११९६

इमेल: mail@teacher.org.np,

वेब: www.teacher.org.np,

मुद्रण: जगदम्बा प्रेस,

हात्तीवन, ललितपुर

जिप्रका लपु द.नं ५३/०६५/०६६

नानीहरूको भागमा 'जङ्ग-फूड'

नेपालको शहरी
र अर्धशहरी
क्षेत्रको पछिल्लो
पुस्ता खानाका
दुई बटा स्वाद-
'अजिनोमोतो' र
चकलेटसँग मात्र
बढी परिचित
पाइने थालेको छ ।

पृष्ठ ३२-३६

- स्कूलमै थरीथरीका खाजा - एलपी शर्मा, ३७
- 'जङ्ग-फूड' बन्द गरौं - डा. पुष्पराज शर्मा, ३८
- नेपाली खाद्य पदार्थमा पाइने पोषकतत्व, ४०

कथा

योग्यता

दलबहादुर फगामी, ४८

बिर्सिएको बाटो

प्रभा घिसिङ, ५०

लाइट बाल्ने कटो

दुर्गा कार्की, ५२

समाचार

२८-३१

- कर्मचारी दरबन्दीको प्रस्ताव
- शिक्षक आन्दोलन तन्किँदै
- लाइसेन्स जाँचमा चिटिङ
- रातो बङ्गालाई युनेस्को पुरस्कार
- रहेनन् मकै फलाउने प्रअ

स्तम्भ

विषय-सन्दर्भ २, हेराइ र बुझाइ ३, प्रतिक्रिया र सुझाव ४, शिक्षाको दुनियाँ १२, मनका कुरा १४, हामी विद्यार्थी ४२, जिज्ञासा र जवाफ ६४, फुर्सद ६७, आलोपालो ७२

अन्य सामग्री

'दिवास्वप्न' ले देखेको सपना	८
सबै बदल्यो भएन: शिक्षक नै बदलिनै कि ?	डा. विद्यानाथ कोइराला, १८
शिक्षामन्त्री र शाब्दिक भ्रष्टीकरण!	गुणराज लोहनी, २२
पहिलो कक्षाका पनि दिन आए!	२४
एसएलसी वार्ता: 'राम्रा केन्द्र पुरस्कृत हुनेछन्'	डिल्लीराम रिमाल, ४४
निजी विद्यालयका शिक्षक: कति सन्तुष्ट, कति असन्तुष्ट ?	जीवन खड्का, ४६
घोकन्ते विद्या एक अनुभव	डा. तीर्थबहादुर श्रेष्ठ, ५६
बहस: दिमाग खाली हुन्छ, दिमाग खाली हुँदैन	नन्दलाल आचार्य, ५८
सिकने-सिकाउने वेबसाइट!	६०
The Globalization of English	Hannah Haegeland, 62

ग्राहक तथा विक्रेताहरूले समयमै पत्रिका प्राप्त नभएमा फोन नं. ७७२१५८००४८ मा तत्काल जानकारी गराउनुहोला । यो नम्बरमा जानकारी गराउँदा पनि पत्रिका प्राप्त नभएमा फोन नं. ८८५११३६३४५ मा प्रमुख कार्यकारी अधिकृतलाई खबर गरिदिनुहोला । साथै, मेसेज पठाएर पनि आफ्नो गुनासो टिपाउन सक्नुहुनेछ । जसका लागि मोबाइलको मेसेज बक्समा गई COMP टाइप गरी एउटा खाली ठाउँ छाडी आफ्नो नाम, ठेगाना र सम्पर्क नम्बर लेखी 5006 मा SMS पठाउनुहोस् । (comp<space>5006)

खाजाको बुल्डोजर

हामी स्कूल जाँदा खाजाको चलन थिएन। मध्यान्तरको छुट्टीलाई 'टिफिन' कम 'हाफ छुट्टी' बढी भनिन्थ्यो। 'टिफिन' नै भन्नेहरू पनि एकछिन उफ्रिएर अनि पानी पिएर कक्षामा फर्किन्थे। खानेकुरा बढामा हालेर स्कूलमा ल्याउने चलन विरलै थियो। क्यान्टिन भएका स्कूलको सङ्ख्या अहिले त औलामा गन्न सकिने छ भने त्यतिबेला कल्पनातीत नै थियो। मेरा एकजना साथी करीब दुई घण्टा हिँडेर गाउँको स्कूल आउँथे। उनले पनि स्कूलमा खाजा खाएको कहिल्यै देखिएन। स्कूलमा खाजा खानु आवश्यकता होइन, पुगिसरी र फुर्मायसीका रूपमा लिइन्थ्यो। हाम्रो स्कूलमा पनि क्यान्टिन भन्न सकिने सानोतिनो ढोकान त थियो तर त्यो प्रायः शिक्षकहरूको लागि चिया-खाजा खाने ठाउँका रूपमा बुझिन्थ्यो।

त्यसबेला आम विद्यार्थी र स-साना बालबालिकाले समेत दिनभरि खाजा नखानुको कारण खाजा नचाहिनु थिएन, नपाइनु थियो। तलतल मात्र हैन, मजाले भोक नै लाग्थ्यो। गाउँघरमा त नजिकको जङ्गल खाद्य जैविक विविधताको प्रयोगशाला बन्थ्यो। अमलाका बोट्रादेखि ऐंसेलुका मुन्टासम्म बाँकी रहँदैनथे।

त्यसबेला समाजमा पैसा कम थियो। प्याकेटको खानेकुरा भनेको विस्कट मात्र थियो। खानेकुरा फेशन भएको थिएन।

संसारलाई पेल्लै आइरहेको 'जङ्ग-फूड' (खराब खाद्य)को बुल्डोजरबाट जोगिन सजिलो छैन। तर त्यसको बाटोलाई अलिकति अप्ठ्यारो बनाइदिन भने सकिन्छ। विद्यालय प्रशासनले आफ्नो विद्यालय क्षेत्रलाई 'जङ्ग फूड मुक्त क्षेत्र' घोषणा गर्ने र विद्यार्थीहरूलाई तिनको हानिका बारेमा बताइदिने हो भने बालस्वास्थ्यको पक्षमा थोरै भए पनि योगदान पुग्न सक्छ।

घरबाट खाजा लिएर स्कूल जाने चलन समेत नभएकाले बढ्दो उमेरका बालबालिका दिनभर भोकै रहन्थे।

अहिले स्थिति पूरै फरक भएको छ। मानिसको कमाइसँगै आफ्ना छोराछोरीका लागि गच्छे अनुसारका सबै उत्कृष्ट कुरा उपलब्ध गराउने चाहना पनि बढेको छ। अर्कातिर, बालबालिकालाई नै लक्ष्य गरेर पचासौँ किसिमका खानेकुरा तयार गरिएका छन् र स्कूल क्षेत्रहरूमा तिनको विक्रीमा विशेष ध्यान दिइएको छ। आकर्षक प्याकेटमा पाइने र घरमा नपाइने स्वादका ती खानेकुरा पसलमा वा साथीहरूले खाएको देखेर बालबालिकाले त्यसको रहर गर्नु स्वाभाविक हुन्छ। यसरी, हामीले थाहै नपाई, हाम्रा विद्यालयहरू नानाभाँतीका खानेकुराको प्रमुख विक्री प्रवर्द्धन स्थल बन्न पुगिरहेका छन्।

दिउँसो पसलबाट किनेर केही खाएर रमाएका बालबालिका देख्दा सबैलाई खुशी लाग्छ। तर ध्यान दिनुपर्ने कुरा हो— उनीहरू के खाइरहेका छन्? खानेकुराको उपलब्धताले उनीहरूको स्वास्थ्य र पढाइ-लेखाइमा कति सुधार आएको छ? प्याकेटका खाना वा खाजा खाने विद्यार्थी स्वस्थ छन् कि दिउँसोभरि केही खान नपाउनेहरू स्वस्थ छन्, अब यो पनि विचार नगरी नहुने कुरा भएको छ।

हाम्रा बालबालिकालाई लक्ष्य गरेर जे-जस्ता खानेकुरा विक्री भइरहेका छन्, तिनलाई अङ्ग्रेजीमा 'जङ्ग-फूड' (Junk food) भनिन्छ। 'जङ्ग' भनेको थोत्रो, काम नलाग्ने कुरा हो, जुन खानेकुराका लागि सर्वथा अनुपयुक्त विशेषण हो। क्यालोरी मात्र भएका र अरू पौष्टिकता नभएका वा स्वादका लागि मात्र बनाइएका खानेकुरालाई 'जङ्ग-फूड' भनिन्छ। यसमा प्याकेटका वा रेस्टुरेन्टमा फास्टफुडका रूपमा बेचिने दुवैथरी खानेकुरा पर्दछन्।

हुन त 'जङ्ग-फूड' बालबालिकालाई मात्र बेचिने कुरा होइनन्, तर यसको बजार बढाउनका लागि सानैदेखि यसको लत बसाउन भने विश्वव्यापी रूपमै ठूलो र सचेत प्रयास भइरहेको छ। अमेरिकामा सन् १९७० मा 'जङ्ग-फूड'को बजार ६ अर्ब डलरको थियो, जुन सन् २०१० मा ११० अर्ब डलरको भयो। 'जङ्ग-फूड'को सबभन्दा डरलाग्दो पक्ष के हो भने यसलाई अहिले विश्वको पहिलो दर्जाको स्वास्थ्य समस्या मानिएको छ। जीवनशैलीसित सम्बद्ध स्वास्थ्य समस्याको जरो 'जङ्ग फूड'मा छ। दुर्भाग्यको कुरा, अहिले विश्वमा २०० अर्ब डलरभन्दा बढीको कारोबार गर्ने अस्वस्थकर खानेकुराको व्यापार जालोले हाम्रा स्कूलहरूमा पनि ब्याड राख्न थालेको छ।

संसारलाई पेल्लै आइरहेको यो खराब खाद्यको बुल्डोजरबाट जोगिन सजिलो छैन। तर त्यसको बाटोलाई अलिकति अप्ठ्यारो बनाइदिन भने सकिन्छ। विद्यालय प्रशासनले आफ्नो विद्यालयलाई 'जङ्ग-फूड मुक्त क्षेत्र' घोषणा गर्ने र विद्यार्थीहरूलाई तिनको हानिका बारेमा बताइदिने हो भने बालस्वास्थ्यको पक्षमा थोरै भए पनि योगदान पुग्न सक्छ। 'जङ्ग-फूड' अर्थात् अस्वस्थकर खानेकुराको विपक्षमा जनमत सिर्जना गर्नु भनेको बालबालिकाको निमित्त स्वस्थकर र स्वादिलो खाना/खाजाको खोजीलाई अघि बढाउनु पनि हो। 📖

शिक्षाको महत्त्व

मूर्खोऽपि शोभते तावत् सभायां वस्त्रवेष्टितः ।
तावच्च शोभते मूर्खो यावत् किञ्चिन्न भाषते ॥

सुन्दर वस्त्रमा ठाँटिएको मूर्ख मानिस सभा/वैठकहरूमा त्यतिवेलासम्म शोभायमान (राम्रो) देखिन्छ जबसम्म केही बोल्दैन ।

माता शत्रुः पिता वैरी येन बालो न पाठितः ।
न शोभते सभामध्ये हंस मध्ये बको यथा ॥

बालबालिकालाई नपढाउने आमा-बाबु बालबालिकाका शत्रु हुन्; किनभने अपठित बालबालिका पछि गएर विद्वत् सभामा, हाँसको वधानमा बकुल्ला जस्ता अशोभनीय लाग्छन् ।

उद्यमेन हि सिद्धयन्ति कार्याणि न मनोरथैः ।
न हि सुप्तस्य सिंहस्य प्रविशन्ति मुखे मृगाः ॥

कार्यसिद्ध गर्न परिश्रम नै गर्नुपर्छ, इच्छा मात्र गरेर हुँदैन । सुतेको सिंहको मुखमा आएर कुनै पनि पशु आफैँ पसिदिँदैन ।

न दैवमिति सञ्चिन्त्य त्यजेदुद्योगमात्मनः ।
अनुद्योगेन तैलानि तिलेभ्यो नाप्तमर्हति ॥

‘भाग्यमा जे छ त्यही हुन्छ’ भनेर उद्योग गर्न छोड्नुहुँदैन । परिश्रम नगरी त तिलको दानामा रहेको तेल पनि हात लाग्दैन ।

विद्या ददाति विनयं विनयाद्याति पात्रताम् ।
पात्रत्वाद् धनमाप्नोति धनाद् धर्मं ततः सुखम् ॥

विद्याले व्यक्तिलाई विनय (विनम्रता) प्रदान गर्छ । विनम्रताले मानिसलाई सुपात्र/सुयोग्य बनाउँछ । सुयोग्य पात्रलाई धन प्राप्त हुन्छ । धनबाट सुकार्य (परोपकार/धर्म) गर्न सकिन्छ । धर्म (सुकार्य) बाट मानिसलाई सुख-शान्ति प्राप्त हुन्छ ।

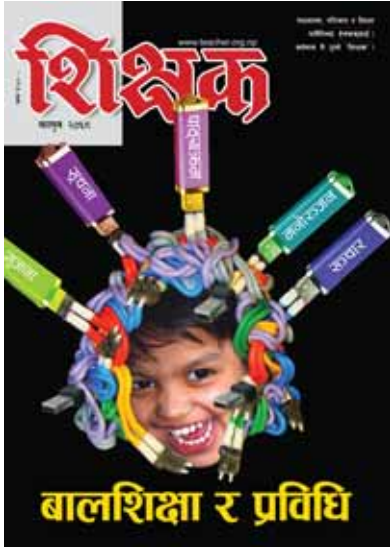
Bringing Excellence To Child

A Complete Solution for School And Montessori

Authorized distribution of Nepal
BIBHUSHI INTERNATIONAL
MULTIPURPOSE COMPANY PVT. LTD.
(Opp. Chahana International Academy), Saat Talle, Kapan, Kathmandu, Nepal
Tel: +977-1-4812514, 2297165, E-mail: bimprivateLtd@gmail.com

OUR DEALERS:
P.J. Enterprises, Bharatpur, Chitwan
Vicky Stationery, Indrachowk, Kathmandu
Educational Sports Material Suppliers, Hetauda, Makwanpur
Sanskriti Trading House, Prithvichowk, Pokhara

www.bibhushi.com

भनै अन्योल

फागुन अड्डको शिक्षक को जिज्ञासा र जवाफ स्तम्भमा भैरव मावि जुम्लाका चन्द्रप्रकाश वलीको जिज्ञासामा पाठ्यक्रम विकासका उपनिर्देशक दिनेशकुमार श्रेष्ठले दिनुभएको जवाफको अन्तिम अंशले अन्योल थप्ने काम

गरेको छ। पहिलो कुरा त यस समस्यालाई अन्य तरिकाले हल गर्न नै सकिँदैन। यसको समाधान उपनिर्देशकले माथि उल्लेख गर्नुभए जस्तो $ABC = \{1\}$ मात्र हो, यसको अन्य समाधान नै छैन। अर्को कुरा उहाँले अन्तिममा उल्लेख गर्नुभएको बुँदा नं. २ र ३ मा दिइएका समाधान नै गलत छन्। ABC जहिले पनि AB, BC र AC को उपसमूह हुन्छ तसर्थ ABC मा पर्ने सम्पूर्ण सदस्यहरू AB, BC र AC का पनि सदस्य हुन्छन्। तसर्थ $A = \{1\}$ हुँदैन $AB = \{1,2\}$ हुन्छ। त्यसैगरी AC पनि $\{3\}$ को सङ्गमा $\{1,3\}$ हुन्छ। तर B र C मा मात्र पर्ने अर्को कुनै पनि सदस्य नभएकोले BC चाहिँ $\{1\}$ मात्र हुन्छ।

बालकुमार जमरकडेल
नवयुग माध्यमिक विद्यालय
जैशिवेवल, काठमाडौं

पीसीएफ शिक्षकको पीडा

दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्ने जिम्मा बोकेको एउटै विद्यालयमा कार्यरत शिक्षकहरूबीच असमान सुविधाको वितरण हुँदा आज हजारौं पीसीएफ शिक्षक पीडामा परेका छन्। शिक्षण पेशामा संलग्न भई समाज र राष्ट्रको शैक्षिक उत्थान गर्ने विचारमा शिक्षा विषय लिएर

स्नातक, स्नातकोत्तर तथा मास्टर डिग्री गरेका, लाइसेन्स प्राप्त यस्ता शिक्षकलाई राज्यले यसरी नै विभेद गरिरहनु के न्यायसङ्गत हुन्छ ?

२०६८ साल पुस महिनाको शिक्षक मासिकमा शिक्षामन्त्री दीनानाथ शर्माले पीसीएफ शिक्षकको विषयमा दिएको अन्तर्वार्ता पढ्दा हामी अत्यन्त दुःखी र स्तब्ध भयौं।

यसरी आफ्नो शिक्षण कलाबाट हजारौं जनशक्ति उत्पादन गर्ने श्रमजीवी पीसीएफ शिक्षकलाई भने चक, डस्टर जस्तो सामग्री सम्झी व्यवहार गर्ने, जिल्लामा शिक्षाको उचित प्रबन्ध मिलाउन राज्यले दिएको सेवासुविधा भोग गरी बसेकालाई भने अठोटो रकम हात पार्ने तालमेल मिलाइरहन बारम्बार शिक्षक परिवर्तन गरिरहने हो भने कसरी हुन्छ देशमा शैक्षिक प्रगति ? यसैले विभिन्न नाम दिएर शिक्षण पेशामा संलग्न हजारौं शक्तिलाई उचित तालिम, हौसला प्रदान गर्दै उनीहरूको आर्थिक तथा सामाजिक मान्यता बढाउने कार्य गरियोस्। सबै पीसीएफ शिक्षकहरूलाई दरबन्दीमा कायम गरी नियमानुसार स्थायी गर्न हामी जोडदार माग गर्दछौं।

विनोदप्रसाद रोहिता (धनुषा)
केन्द्रीय सदस्य, पीसीएफ शिक्षक सङ्घर्ष समिति

Giving you a whole new perspective in school and children entertainment

"Happy Kids" A brand provides that you the altimate children's play equipments you're looking for

PLUS Business Link Pvt. Ltd
GPO Box : 252, Shanti Basti, Naya Bato,
Ring Road, Lalitpur, Nepal
Tel : +977-1-5539352, 5550465
5549059, 5550288, 2297792
Fax : +977-1-5523997
E-mail : happykids@aplusbusinesslink.com
www.aplusbusinesslink.com

Sole Distributor for:
LION KODOMO & Kirel Kirel
Complete Baby Care Products

● Our Channel of Distribution
● Dealer distributors wanted

शिक्षक सेतु बन्नुपर्छ

शिक्षक मासिक शिक्षक, शिक्षा र शैक्षणिक सामग्रीबारे सरोकार राख्ने हरेक वर्गको मार्गनिर्देशकका रूपमा रहेको छ। शिक्षकका समस्या र शैक्षिकजगतका सबल-दुर्बल पक्ष आदिका बारेमा खुलेर शिक्षक ले राख्दै आएको छ। तर, साहित्य, कला, गीत-सङ्गीत पक्षबारे शिक्षक खासमा कतै बोलेको छैन। इमेलबाट नै अन्तरक्रिया गर्नु, विचार लिनु र दिनु भन्छ तर पत्रिकामा लेखकहरूको इमेल ठेगाना दिन कञ्जुसाईं गर्छ। विद्यालयको नाम, ठेगानाका अतिरिक्त, सके र सम्भव भए फोन वा मोबाइल नं. नत्र इमेल ठेगाना मात्र भए पनि दिनुपर्छ। छिटोछरितो ढङ्गले काम गर्ने युगमा भर पर्न नसकिने हुलाकसेवाको बाटो पर्खन कठिन छ। प्रविधि नपुगेका ठाउँमा चाहिँ ठीकै छ। कतिपय लेखकलाई पाठकले केही जिज्ञासा राख्न वा विचार दिन चाहन्छन्। त्यो आकाङ्क्षा पूरा हुन सकिरहेको छैन। शिक्षक मासिक पाठक र लेखकका बीचको सेतु पनि बन्नुपर्छ।

कम्तीमा दुई पृष्ठ 'शैक्षिक साहित्य' भनेर छुट्याउनु आवश्यक छ। त्यसमा गद्य र पद्य विधाका साहित्यिक रचनाहरूले स्थान पाउनुपर्छ। शैक्षिक साहित्य पढ्न दर्शन नै कुनै पनि व्यवस्था खारेज गर्नुपर्छ। साहित्य कल्पनाको थुप्रो मात्र हैन, समाजको सजीव चित्रण गर्ने मूल आधार पनि हो। अतिरञ्जनापूर्ण कुरा, राजनीतिक नाराबाजी, खोक्रो आडम्बर, मूल्यविहीन आदर्श आदिबाट शिक्षक अलग बसेकोले नै यो हरेकको ढुकढुकी भएको छ तर साहित्यिक विधा (कथा, कविता, नाटक/एकाङ्की, गीत, गजल, समीक्षा/समालोचना आदि) बारे एक

शब्द पनि नहुँदा कताकता मणिविहीन भएको आभास हुन्छ। शैक्षणिक सामग्री उपलब्ध गराउने सवालमा विद्यालय र कलेजस्तरका रचनाहरूका समालोचना/समीक्षा आदि हुनु पनि अत्यावश्यक छ।

शिक्षकका शैक्षणिक समस्याहरूलाई सम्बोधन गर्ने शिक्षक मासिकको कार्य बन्दनीय छ। शिक्षकले आफ्ना पीरमर्मा राख्न पाउने साक्षा चौतारी यसलाई बनाउन पाएकोमा गर्व गर्नुपर्छ। गाँस काटेरै भए पनि मासिक रु.५० यसका लागि छुट्याउनु आवश्यक छ। लेखकीय खुबी राख्ने र सराहनीय विचार प्रेषण भएको पाठक मतलाई 'महिनाको उत्तम विचार' नाम दिएर प्रशंसा स्वरूप पुरस्कृत गर्दा अरु पत्रिकाको प्रतिष्ठा बढ्छ। सार्वजनिक पद धारण गरेका वा सो बराबर तहमा पुगेका व्यक्तित्वहरूको शैक्षिक अनुभवहरू समेट्ने कार्यलाई निरन्तरता दिनुपर्छ। विशेष गरेर 'तेस्रो पक्ष' स्तम्भमा रहेका शैक्षिक-दर्शनका कुराहरू मन खाने र चिन्तन गर्न लायकका हुन्छन्। यसका लागि पत्रिका र लेखकहरूलाई साधुवाद छ। विद्यार्थी चौतारीका रूपमा एक पृष्ठ छुट्याएको पनि उत्तम लाग्यो। अर्कातिर 'पाठक-प्रतिक्रिया' र 'मनका कुरा' स्तम्भले राम्रा कुराहरू सम्प्रेषण गरिरहेका छन्। पाठक, पत्रिकाको पाठक मात्र नभएर अरु पाठकको गतिलो लेखक पनि भएको महसुस हुन्छ।

लक्ष्मी रिजाल, कुमारप्रसाद अधिकारी, रोजिना आचार्य, सुसम आचार्य, प्रेम निर्वाण, देव अनुपम र जितेन्द्र न्यौपाने

उदयपुर लिटिल ह्याभेन बोर्डिङ स्कूल, तपेश्वरी-१, गल्फडिया, उदयपुर

sw.premnirwan@gmail.com

SMS प्रतिक्रिया

गल्ली नहोस्

शिक्षक, फागुन २०६८ अड्डमा मारिया मन्टेसरी सम्बन्धीको लेखमा जन्म सन् १८७० लेखिएको छ भने १८८६ मा एमडी गरेर पहिलो इटालियन महिला डाक्टर बनिनु भन्ने उल्लेख छ। यस्तो हो भने के मारिया १२६ वर्षभन्दा बढी बाँचेकी थिइन् त? अबदेखि यस्तो गल्ली नहोस्।

केदार पौडेल, भूमेस्थान-३, धादिङ

(यो त्रुटि थुप्रै थुप्रै पाठकले आँल्याउनुभयो। उहाँहरू सबैलाई धन्यवाद। एमडी गरेको मिति १८८६ हुनुपर्ने स्पष्ट छ। धन्यवाद। -सं.)

कर चाहिँ सबैले तिर्नुपर्ने ?

शिक्षक, माघ २०६८ मा 'जिज्ञासा र जवाफ' स्तम्भ अन्तर्गत छापिएको, अर्थ मन्त्रालयका उपसचिव देवीप्रसाद शर्माको उत्तर पढ्दा अचम्म लाग्यो। तालिम, पोशाक जस्ता सुविधाहरू स्थायी शिक्षकले मात्र पाउने तर 'सामाजिक सुरक्षा कर' को रूपमा उठाइने भनिएको एक प्रतिशत करचाहिँ सबै किसिमका शिक्षकले तिर्नुपर्ने? यस्तो गर्नु कतिको न्यायसङ्गत हुन्छ?

पुरन गुरुङ, धान्याचल मावि, बदेरा, नवलपरासी

संस्कृतबाट अङ्ग्रेजी

म एक प्राथमिक तहको शिक्षक हुँ। २०४० सालदेखि २०५८ सालसम्म धा.वि. मावि, रातमाटाया अध्यापन गरेँ। त्यो अवधिमा मलाई ६ र ७ कक्षाको संस्कृत विषय पढाउने जिम्मेवारी दिइयो। १८ वर्षको लामो अवधिमा मैले कुनै तालिम नलिई संस्कृतमा भुल्ने प्रयास गरेँ।

२०५८ सालमा मेरो सरुवा वि.के. मावि, कालीमाटीमा भयो। हाल म तालिमप्राप्त अङ्ग्रेजी शिक्षक बन्न पुगेको छु। अभ्यास, मिहिनेत र तालिमको कारणले म हाल कम्प्युनिकेटिभ इङ्लिस शिक्षक बन्न पुगेको छु। यसमा मलाई गर्व लाग्छ।

लीलाधर शर्मा, विश्वकर्मा उमावि, कालीमाटी, बागलुङ

sms प्रतिक्रियाका लागि
ltr<space>5006

विश्वविद्यालयका प्राध्यापकहरूबाट अध्यापन गराइने यस काठमाडौँ शिक्षा क्याम्पसमा एम.एड. (अङ्ग्रेजी, नेपाली, स्वास्थ्य, शैक्षिक योजना तथा व्यवस्थापन र पाठ्यक्रम) बी.एड. एकवर्षे र तीनवर्षे (अङ्ग्रेजी, नेपाली, स्वास्थ्य, गणित, जनसंख्या, सामाजिक, शैक्षिक प्रशासन र सुपरिवेक्षण)

✦२ (शिक्षा, मानविकी, व्यवस्थापन र कम्प्युटर विज्ञानका कक्षा सञ्चालन भइरहेको छ। तीनथाना, काठमाडौँ, फोन: ४३९९८४३)

नेपालको पहिलो सामुदायिक शिक्षा क्याम्पस

काठमाडौँ शिक्षा क्याम्पस

पद्मोदय उमाविको भवन, रामसाहपथ, काठमाडौँ,
फोन: ०१-४२३०२४०, ८८४९३२५००, ८८४९२६५४४४,
नोटिस बोर्ड नं.: क्याम्पस सूचना-१६१८०१४२३०२४०, विद्यार्थी सूचना-१६१८०३०३३०२४१
उक्त नं. हस्ता नेपालभरिका लोकल फोनबाट सम्पर्क गर्न सकिनेछ।
E-mail: kscram@ksc.edu.np, URL: www.ksc.edu.np

KSC Notice

- ✓ विभिन्न विषयका विशेषज्ञहरूद्वारा छुट्टै स्रोत कक्षाको व्यवस्था गरिएको।
- ✓ वेबसाइट नोटिस बोर्ड तथा फेसबुकमार्फत सूचना प्रदान र आधुनिक प्रविधिबाट अध्यापन।
- ✓ बि.एड. दोस्रो र तेस्रो वर्षको प्रयोगात्मक परीक्षा फागुन दोस्रो हप्तामा भित्र।
- ✓ बि.एड. प्रथम वर्षको वार्षिक परीक्षा २६ चैत्रदेखि, परीक्षार्थीहरूलाई सफलताको शुभकामना।

एक वर्षे तथा तीन वर्षे बि.एड. प्रथम वर्षमा छात्रधृति अहित भर्ना शुरुत्यो।

त्रुटिपूर्ण पाठ्यपुस्तक

शिक्षक, मङ्सिर २०६८ को अङ्कमा पाठ्यपुस्तक सम्बन्धी त्रुटिहरूको बारेमा चर्चा गरिएको रहेछ; यो ज्यादै महत्त्वपूर्ण सवाल हो। पाठ्यपुस्तकमा माथिल्लो कक्षामा मात्र होइन तल्ला कक्षाहरूमा पनि त्यस्ता त्रुटि प्रशस्त छन्। सो सम्बन्धमा मैले गत साल पाठ्यक्रम विकास केन्द्रमा पनि पत्राचार गरेको थिएँ। तर, पछि पाठ्यपुस्तक छापिएर आउँदा अघिल्ला गल्तीहरू जस्ताको तस्तै आए। त्यसकारण शिक्षक मासिकमार्फत ती गल्तीहरू सच्याउन अनुरोध गर्दछु।

कक्षा १, विषय: अङ्ग्रेजी

पेज नं. ३३, पाठ्यपुस्तकमा 9 rats। तर चित्रहरू आठ वटा मात्र छन्।

पेज नं. ४५, पाठ्यपुस्तकमा the tree is green। तर रूखको चित्र जनक शिक्षा सामग्रीले छापेकोमा कालो र रोशन अफसेटबाट छापिएकोमा रातो छ।

पेज नं. ४६, चित्रहरू रङ अनुसार र मुद्रक अनुसार फरक-फरक हुनु। जस्तै; Yellow mango को चित्र कुनैमा कालो र कुनैमा रातो हुनु। Blue shirt को चित्र कुनैमा कालो र कुनैमा रातो हुनु। त्यस्तै अन्य चित्रहरू पनि रङ अनुसार नहुनु मुद्रक अनुसार फरक-फरक हुनु।

कक्षा २, विषय: अङ्ग्रेजी

पेज नं. ४७, ५१ र ५२ मा रङसँग मेल खाने चित्र हुनुपर्ने तर मुद्रक अनुसार कुनैमा रातो त कुनैमा कालो छ। विद्यार्थीलाई उदाहरण दिन कठिन भएकाले पाठका चित्रहरू रङसँग मेल खाने हुनुपर्छ, मुद्रकअनुसार फरक-फरक हुनुहुँदैन भन्ने मेरो अनुरोध छ।

विव्यराज सुवेदी
पञ्चकन्या प्रावि, ओखे-१, भोजपुर

कक्षा ४ को अनिवार्य अङ्ग्रेजी Unit-4 अन्तर्गत A Braven woman भन्ने शीर्षक अन्तर्गत वीराङ्गना पासाङ ल्हामु शेर्पाको जन्म वि.सं. २०१७ उल्लेख छ भने कक्षा ५ को सामाजिक अध्ययन तथा सिर्जनात्मक कला नामक पुस्तकको एकाइ ६ को पाठ ६ अन्तर्गतको 'हाम्रा राष्ट्रिय विभूतिहरू' भन्ने शीर्षक अन्तर्गतको पाठमा पासाङ ल्हामु शेर्पाको जन्म वि.सं. २०१८ उल्लेख छ। उक्त दुई जन्म मितिमध्ये कुन चाहिँ सही हो ?

रिमप्रसाद पौडेल
जननिमावि, किम्पा, बोहरागाउँ-८, बागलुङ

माउण्ट मकालु

यातायात सेवा

हेड अफिस कलंकी काठमाडौं

फोन: ४२७७५५२ / ४२८१८७२ / ४२८७३०९ / ४२७८६१४

काठमाडौंबाट विहान		काठमाडौंबाट रात्री	
काकडभिट्टा	५ बजे	काकडभिट्टा	४ बजे
भद्रपुर	५:१० बजे	भद्रपुर	५: बजे
धरान	५:३० बजे	धरान	४:३० बजे
विराटनगर	६:३०	विराटनगर	५:३०
राजविराज	६ बजे		
जनकपुर	७ बजे		

टिकट पाइने स्थान: कलंकी: ४२७७५५२, ४२८१८७२, सुन्धारा: ४२८५१४१, ४२८५१००, गौशाला: ४४८७३७, कोटेश्वर: ४६००२०८, ४६००८८७ लगनथेल: ५५२१६६६, धरान: ०२५२०३७२, विराटनगर: ०२१-३०७२७, राजविराज: ०३१-२००८१, सप्तरी: ०३३-६०३६६, हेटौडा: ०४७-२०५३५, काकडभिट्टा: ८८४२६५४०५२, भद्रपुर: ८८५२६७७५२८

यात्रुहरूको सुविधाका लागि गौशाला र सुन्धाराबाट निशुल्क मीनीबस सेवा उपलब्ध

शिक्षासम्बन्धी सफ्टवेयर र श्रव्यदृश्य

- BRITANICA Personal Tutor**
Age Group 4-7: Class 1, 2, 3 (English, Math, IT)
Age Group 7-11: Class 4, 5, 6 (English, Math, Science)
Age Group 11-14: Class 7, 8 (English, Math)
Age Group 14-16: Class 9, 10 (Physics, Chemistry, Bio, Math)
Age Group 16-18: Class A-level (Physics, Chemistry, Bio, Math, Stat, Mechanics)
- S-Chand Class Subject CS**
Class 1-10 (English, Math, Science, Physics, Chemistry, Biology, Accountancy)
- Encyclopedia, Dictionary, English learning CDs**
- Children Educational Software & Video**
Pre-school, KG, 1st Grade, 2nd Grade
- Training/Learning CDs**
Business, Computer, Self Development etc.

SBS The E-media Trading

Newroad, Kathmandu, Nepal
Tel: 01-4244353, 9741133246
E-mail: sbsemedia@yahoo.com

शिक्षक
बचत खाता

शिक्षक
कर्जा

पसिनाको हर थोपाको ईज्जत गर्छु
समृद्ध भविष्यको लागि शिक्षक खातामा बचत गर्छु ।

राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक द्वारा हाम्रो सुनिश्चित भविष्यका निम्ति प्रस्तुत गरिएको शिक्षक बचत खातामा रकम जम्मा गर्न आजै जाऔं ।

शिक्षकहरूको सम्मान गर्दै राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकले ल्याएको शिक्षक कर्जाले भविष्यको योजना सफल पार्न मद्दत गर्नेछ ।

शिक्षक
बचत खाता
विशेषता

- वार्षिक ४.५% ब्याज दैनिक मौज्दातमा ।
- शैक्षिक कर्जाको सेवा-शुल्कमा ५०% छुट ।
- Balance Certificate दस्तुरमा २५% छुट ।
- लकरको सेवा-शुल्कमा २५% छुट ।

यो सेवा राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकको कुनैपनि शाखाबाट लिन सकिने छ ।

निःशुल्क सुविधाहरू

- ATM Card
- E-Banking
- Travellers Cheque
- SMS Banking
- ABBS

शिक्षक
कर्जा
विशेषता

- रु. ५००,०००/- सम्म कर्जा सुविधा ।
- सेवा-शुल्कमा ५०% छुट ।
- सुलभ ब्याजदर ।
- त्रैमासिक किस्ता भुक्तानी ।
- सुनचाँदी कर्जाको ब्याजमा ०.५०% छुट ।

* सर्वहक लागू हुनेछ ।

राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक लि.

राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक लि.
RASTRITYA BANIJYA BANK LTD.

केन्द्रीय कार्यालय: सिंहदरबार प्लाजा, काठमाडौं, नेपाल। फोन: ४२५२५९५
फ्याक्स: ९७७-०१-४२६८४९०, Web: www.rbb.com.np, Swift: RBBANPKA

...सभ्यताको जन्मदात्री बैंक

‘दिवास्वप्न’ ले देखेको सपना

‘दिवास्वप्न’बारे केशवप्रसाद भट्टराईको प्रतिक्रियात्मक लेख (शिक्षक, माघ २०६८) पढेपछि सो किताबबारे निकै उत्सुकता पलायो। किनेर ल्याएको भोलिपल्ट विहान किताब पढ्न बसें। छोड्न मन लागेन। विद्यालय जान नभ्याउँदा एक दिनको विदा खर्च भयो।

आजभन्दा ८२ वर्षअघि भारतको गुजरातमा प्रचलित शिक्षा पद्धतिको जीवन्त चित्र उत्रिने गरी लेखिएको ‘दिवास्वप्न’ उपन्यास शैलीमा छ। यसले उठान गरेको विषयवस्तु र वातावरणका आधारमा भन्ने हो भने, यो पुस्तक आजको नेपालका अधिकांश विद्यालयलाई नै लक्ष्य गरेर लेखिए जस्तो लाग्दछ। यस पुस्तकको सशक्त पक्ष भनेकै कथाकारिता हो। यसमा शिक्षा सम्बन्धी तत्कालीन परिवेशमा नितान्त नवीनतम ठहर्ने दृष्टिकोण, विचारधारा वा दर्शनलाई कथात्मक पारामा प्रस्तुत गरिएको छ।

आई.एड., बी.एड., एम.एड. गरेका कथित तालिमप्राप्त हामी शिक्षकहरूलाई “विद्यार्थी स्वयम् सिक्न तयार नभइकन कुनै पनि कुरा सिकाउन शुरु गर्नुहुँदैन”, “विद्यार्थीको रुचि अनुसारको शिक्षण हुनुपर्दछ” जस्ता सूत्रबद्ध उक्ति कण्ठस्थ छन्। तर विद्यार्थीलाई सिक्न कसरी तयार पार्ने, रुचि अनुसारको शिक्षण भनेको के हो भन्ने व्यावहारिक ज्ञान छैन, किनभने हामी पनि सैद्धान्तिक सुगारटानबाटै पास भएर आएका छौं। पास हुनलाई हामीले पढे जस्तै हाम्रा विद्यार्थीले पनि पढिदिए भने भैगो भन्ने भावना हामीमा छ। हाम्रा लागि नै ‘सिकाइका सिद्धान्त’ र ‘शिक्षा मनोविज्ञान’ पास हुनका लागि किताबमा पढिने र व्यवहारमा उपयोगिता शून्य फाल्नु वस्तु भएका छन् भने हाम्रा विद्यार्थीले हाम्रो त्यस ज्ञानबाट के नै लाभ लिन सक्छन् र?

विद्यार्थीलाई सिकाइप्रति जागरुक र उत्प्रेरित गर्न विषयवस्तु र वातावरण अनुकूल खेल विधि, प्रश्नोत्तर विधि, समस्या समाधान विधि, कथावाचन विधि, अभिनय विधि, भूमिका निर्वाह विधि, छलफल विधि, कार्यशाला विधि, अनुसन्धान विधि, परियोजना कार्य विधि

अपनाउनुपर्छ भनेर हामी केवल जाँचमा राम्रो नम्बर ल्याउन र पास हुन पढ्छौं। तर न हामीलाई हाम्रा गुरुले त्यसरी अनेक विधिको प्रयोग गरेर पढाए, न हामी हाम्रा विद्यार्थीलाई त्यसरी पढाउँछौं। हाम्रा गुरुले हामीलाई जसरी पढाउँथे, हामी पनि त्यही सिको गरेर हाम्रा विद्यार्थीलाई पढाइरहेका छौं। फलतः विद्यार्थीलाई सिक्नका लागि तत्पर बनाउनुपर्ने सिद्धान्त हामीले पढेका त छौं तर कसरी तत्पर बनाउने भन्ने सीप हामीसित छैन। विषयवस्तुमा प्रवेश गर्नुअघि विद्यार्थीमा रुचि जागृत गर्नुपर्छ भन्ने ज्ञान त पाएका छौं तर खास परिस्थितिमा कसरी विद्यार्थीको रुचि जागृत गर्ने भन्ने कौशल हामीमा हुँदैन!

हामीले रटिआएका सूत्र ‘दिवास्वप्न’मा कसरी लागू भएका छन्, हेरौं- विद्यार्थीलाई नकुटी, नहप्काई पनि पढाउन सकिन्छ, भन्ने सिद्धान्त बोकेको एउटा मास्टर कक्षामा पसेको पहिलो दिन विद्यार्थीलाई उद्गण्ड पाउँछ। विद्यार्थीलाई शान्त बनाउन उसले पढिआएको सिद्धान्तले त्यहाँ काम गर्दैन। विद्यार्थी होहल्ला गर्छन् र उसलाई हायलकायल पार्छन्। विद्यार्थी आफूसित पढ्न तयार भइनसकेको ठहर गरेर त्यस दिन उसले विद्यार्थीलाई एक अक्षर पनि नपढाई छुट्टी दिन्छ। भर्खर मात्र स्कूल लागेको छ, विद्यार्थीहरू ‘छुट्टी! छुट्टी!’ को कोकोहोलो मच्चाउँदै निस्केको देखेपछि अरू कक्षाका शिक्षक र विद्यार्थी छक्क पर्छन्। प्रधानाध्यापक आएर ‘सिङ्गै दिन बाँकी छ, किन छुट्टी गरेको?’ भनेर सोध्छन् र ‘मलाई नसोधी तपाईंले यसरी छुट्टी दिन पाउनुहुन्न, बुज्नु भो?’ भनेर चेतावनी दिन्छन्। तर मास्टर अविचलित छ। ऊ रातभरि सोच्छ।

भोलिपल्ट ऊ कक्षामा पस्नासाथ कथा भन्न शुरु गर्छ, विद्यार्थी कथामा लट्ट पर्छन्। विद्यार्थीमा रुचि उत्पन्न गर्न एक हप्तासम्म ऊ कथा मात्र सुनाइरहन्छ। तर पर्सिपल्टै अन्य कक्षाका शिक्षक ‘तपाईंले कथा सुनाउन थालेपछि हाम्रा विद्यार्थीले पनि कथा सुन्ने रहर गरेर पढाइमा ध्यान दिन छोडे’ भन्दै गुनासो गर्न आउँछन्। तुरुन्तै शिक्षा अधिकारीकोमा

चुक्ली पुग्छ- नयाँ मास्टर पाठ पढाउँदैन, कथा मात्र सुनाइरहन्छ भनेर! पोल लगाउने व्यक्ति हेडमास्टर नै हुन्छन्। शिक्षा अधिकारीले नयाँ मास्टरलाई सोध्छन्, “तपाईं त दिनभरि कथा मात्र सुनाउनुहुन्छ रे नि! नयाँ तरिकाले पढाउन चाहिँ कहिलेदेखि शुरु गर्नुहुन्छ?”

मास्टर जवाफ दिन्छ, “पढाउने नयाँ तरिकै यही हो, कथा सुनाउन थालेपछि विद्यार्थी अनुशासित भएका छन्। कथाको माध्यमबाट आज अनुशासित हुन सिकाइरहेको छु। पढाइप्रति अभिमुख बनाइरहेको छु; भाषा-साहित्यको परिचय दिइरहेको छु।”

यस्ता खोसपोल र चुक्लीका अरू पनि हण्डर नयाँ मास्टरले व्यहोर्छ। विद्यार्थी फोहोरी थिए; सिँगान कट्टकट्टिएको गाला लिएर, मयल काती परेको टाई र टाँक चुँडिएको सर्ट लगाएर र लामा-लामा नड पालेर स्कूल आउँथे। विद्यार्थीलाई सफासुगंध भएर विद्यालय आउन दिएको निर्देशनको उल्टो प्रतिक्रिया हुन्छ। हेडमास्टरदेखि अभिभावकसम्म चिढिन्छन्।

हेडमास्टरको तर्क छ, “जसरी आउँछन् आऊन् न!”

अभिभावक भन्छन्, “सरको काम त पढाउने पो हो! खुरुखुरु नपढाएर यो बाह-सत्ताइस रूमेला के गरिराख्या होला!”

परिवर्तन एकैचोटि हुन सक्दैन, नयाँ मास्टरले यो कुरा बुझेको छ। विद्यार्थी घरैबाट सफा-सुगंध भएर नआए पनि

तालिमप्राप्त हामी
शिक्षकहरूलाई “विद्यार्थी
स्वयम् सिक्न तयार
नभइकन कुनै पनि कुरा
सिकाउन शुरु गर्नुहुँदैन”,
“विद्यार्थीको रुचि अनुसारको
शिक्षण हुनुपर्दछ” जस्ता
सूत्रबद्ध उक्ति कण्ठस्थ छन्।
तर विद्यार्थीलाई सिक्न
कसरी तयार पार्ने, रुचि
अनुसारको शिक्षण भनेको
के हो भन्ने व्यावहारिक
ज्ञान छैन, किनभने
हामी पनि सैद्धान्तिक
सुगारटानबाटै पास भएर
आएका छौं।

विद्यालयमा आइपुगेपछि हातखुट्टा र मुख धुने
बानी बसाउँछ।

खेल पनि दृढता, अनुशासन र सहकार्यको
पढाइ हो भन्ने धारणा बोकेको नयाँ मास्टर
एक दिन विद्यार्थीलाई खेलकुदको अभ्यास
गराउन लैजान्छ। कहिल्यै खेलन नपाएका
विद्यार्थी फुक्काफाल र अस्तव्यस्त हुन्छन्।
उनीहरूबीच खेलको हारजितमा ऋगडा हुँदा
एउटाको टाउकामा चोट नै लाग्छ। अभिभावक
आएर भन्छन्, “हामीले छोराछोरीलाई पढ्न
पठाएको कि खेलन पठाएको? नपढाउने भए
पढाउँदैन भन्नुस् न, कुरे खलास्!”

नयाँ मास्टरले खेलकुद र शिक्षाको
सहअस्तित्व र महत्त्वबारे बुझाउन बोलाएको
अभिभावक भेलामा आधाभन्दा कमै अभिभावक
उपस्थित हुन्छन्। उपस्थित भएकाले पनि
उनका कुरा ध्यान दिएर सुन्दैनन्, हाई काढ्छन्,
पानी खाने निहुँ पार्छन्, उठेर हिँड्छन्।
प्रधानाध्यापक र सहकर्मिहरू उनको खिल्ली
उडाउँछन् र यस्तो मूर्खतामा नलाग्न सल्लाह
दिन्छन्।

यस किसिमका असहयोग र खिसिट्युरीबीच
पनि नयाँ मास्टर विद्यार्थीका रुचिका किताब
किनेर कक्षामा पुस्तकालय बनाउने धुनमा
लाग्छ। विद्यालयबाट बजेट पाउने सम्भावना
नै हुँदैन, शिक्षा अधिकारीले पनि बजेट दिन
नसक्ने कुरा गर्छन्। त्यसपछि ऊ विद्यार्थीलाई
पाठ्यपुस्तक किन्न अभिभावकले दिने पैसा र

परीक्षा शुल्क सङ्कलन गरेर विद्यार्थीले मन
पराउने खालका कथाका किताब किनेर कक्षामा
पुस्तकालय बनाउँछ। कक्षाकोठामा बनेको
पुस्तकालयमा भएका सबै किताब विद्यार्थीलाई
पालैपालो पढ्न दिन्छ। विद्यार्थीले सबै किताब
पढिसक्छन्, मास्टर कथा भन्न पनि छोड्दैन।
यसका अतिरिक्त विद्यार्थीलाई अभिनय गर्न र
भूमिका निर्वाह गर्न लगाएर गीत सुनाएर, गीत
गाउन लगाएर, कविता भनेर मन्त्रमुग्ध पार्दै
जाँदा पाठ्यपुस्तक नपढाइकनै त्यो मास्टरले
विद्यार्थीमा भाषिक सीपको विकास गर्न, भाषामा
पकड राख्न, शब्दज्ञानको भण्डार बढाउन
सफलता प्राप्त गर्दछ।

उसको पाठ्यपुस्तक पढाउने बानी छैन।
विद्यार्थी किताब नलिइकन विद्यालय आउँछन्।
विद्यार्थीलाई श्रुतिलेखन (डिक्टेशन) गराउँछ,
तर नम्बर दिँदैन। ‘मुख धोएको, भात खाएको,
खेलेको, डुलेको र शारीरिक बनावटको नम्बर
पाउँदैन भने पढेको, लेखेको मात्र किन नम्बर
दिने?’ नयाँ मास्टरको तर्क छ। अब उसका
विद्यार्थी नम्बरका लागि, पास-फेल हुनका
लागि पढ्दैनन्; रमाइलोका लागि पढ्छन्। ऊ
विद्यार्थीलाई रमाइलोका लागि चित्र बनाउन
लगाउँछ, कविता पढ्न लगाउँछ र कथा भन्न
लगाउँछ। लेख्दैछ, सिक्दैछ, पढ्दैछ भन्ने
थाहै नपाई विद्यार्थी नयाँ-नयाँ कुरा सिक्नै
जान्छन्।

हाम्रा विद्यार्थी शिक्षकका लागि पढिदिएको
र अभिभावकका लागि पढिदिनु परेको कृण्ठाले
ग्रस्त छन्; ती तनावमा रहन्छन्। गृहकार्य गर्न
नजान्दा वा गर्न नसक्दा रुन्छन्, अभिभावकलाई
दङ्ग्याउँछन्। राम्रो गर्नेलाई शिक्षकले नम्बर
धेरै दिन्छन्; माया गर्छन्। अभिभावकले
पनि राम्रो पढ्यो नानीले भनेर फुर्क्याउँछन्;
परीक्षामा राम्रो अङ्क ल्याउँदा छोराछोरीले
मागे अनुसारका सामान, खेलौना, कम्प्युटर,
मोटरसाइकल किनिदिन्छन्। हाम्रो विद्यार्थी
शिक्षक र अभिभावकलाई खुशी पार्नका लागि
पढ्छ। तर ‘दिवास्वप्न’को मास्टरले विद्यार्थीलाई
आफना लागि खाए, लाए सरह सिक्नु, पढ्नु
पनि आफ्नै सुविधा र रमाइलोका लागि हो
भन्ने पारेको छ। त्यसकारण उनीहरूको सिकाइ
स्वतस्फूर्त छ।

शुरुका दुई महिनासम्म विद्यार्थीलाई
आज्ञाकारी र अनुशासित बनाउन समय
लागेकाले उसले गणित पढाउन भ्याउँदैन। तर
उसले एक वर्षमा जे सिकायो, त्यो विद्यार्थीले
जीवनभरि नबिसिने गरी सिकेका छन्। समय
नपुगेर सिकाउन नभ्याएको कुरा अर्को वर्ष
सिकाउँला भनेर चित्त बुझाउँछ।

यो मास्टरले कथा भनेर नै इतिहास
पढाउँछ, खेल खेलाएर व्याकरण सिकाउँछ,
प्रयोग र स्थलगत अवलोकन गरेर भूगोल

बुझाउँछ। यी सबै पढाइ उसले पाठ्यपुस्तक
विना नै, केवल आफूले पाठ्यक्रम पढेर
गर्दछ। किताब अर्थात् पाठ्यपुस्तक नपढाई
पढाएको ठहर्दैन भन्ने मानसिकता बोकेका
सहकर्मि शिक्षक र प्रधानाध्यापक उसले
पढाएकै छैन भन्ने भ्रममा हुन्छन्। तर
शिक्षा अधिकारी उनका विद्यार्थीको परीक्षा लिन
आउँदा विद्यार्थीमा विकास भएको भाषामाथिको
नियन्त्रण र दक्षता, सरसफाइप्रतिको सजगता,
अन्ताक्षरीमा निपुणता, गाउँखाने कथाको
सिर्जनात्मक प्रतिभा, शारीरिक कसरत र
अभिनय क्षमता देखेर दङ्क पर्छन् र लिखित
परीक्षा विना नै विद्यार्थी उत्तीर्ण भएको घोषणा
गरिदिन्छन्।

हाम्रा तालिम प्रशिक्षकले “तपाईंको
विद्यालयमा पठन-पाठन सम्बन्धी के, के
समस्या छन्? लेख्नुहोस्!” भन्नेमा हामी
शिक्षकहरू ‘फर्निचर छैन, भवन अभाव छ,
शैक्षिक सामग्रीको व्यवस्था छैन, बजेट पुगेन,
तलब थोर भयो, समितिले हेर्दैन, अभिभावक
जिम्मेवार छैनन्, अनुगमन हुँदैन, मूल्याङ्कन
छैन, प्रोत्साहन भएन’ आदि अनेक समस्या
जोडदार ढङ्गले देखाउन, सुनाउन तँछ्छाडमछ्छाड
गर्छौं। तर ‘विद्यालयमा विद्यमान त्यस्ता
समस्या हल गर्न तपाईं, तपाईंका प्रधानाध्यापक
वा समितिका पदाधिकारीबाट के, के प्रयास
भएका छन्?’ भनेर सोध्दा हामी एकदमै
हचुवा, हल्का र पत्याइ नसक्नुका फितला
तर्क प्रस्तुत गरेर पन्सिन्छौं। ‘दिवास्वप्न’
पढेर हेरौं; त्यहाँ कक्षाकोठाभित्रका समस्या
र अभाव शिक्षकले नै समाधान गर्न सक्दछ
भन्ने उदाहरण पाइन्छ। चरम अभावका बीच
पनि त्यहाँ विद्यालयको उपयोगमा नआइरहेको
फाल्नु कोठालाई सदुपयोग गरेर शिक्षकको
उत्प्रेरणा र निर्देशनमा विद्यार्थीले एक वर्षकै
अवधिभित्र लोभलाग्दा शैक्षिक सामग्री सहितको
सङ्ग्रहालय निर्माण गरेको उदाहरण त्यहाँ छ।
उपन्यास हो, कल्पनामा सबै सहज भइहाल्छ
नि भनिएला, तर व्यवहारमा देखिने समस्या,
खुट्टा तानातान, व्यङ्ग्य, घोचपेच, धम्की,
घुर्की, ईर्ष्या सबै त्यहाँ छन्। कोरा कल्पना र
बतासे चिन्तनमा होइन, अनुभवमा आधारित
भएकाले यसको लेखन व्यवहारको कसीमा
दुरुस्त, स्वाभाविक र सहज छ।

शिक्षाशास्त्रका आजका विद्यार्थीले ‘शिक्षकले
विद्यार्थीमा पढाइप्रति चाख उत्पन्न गर्नुपर्छ;
विद्यार्थी सिक्न तत्पर नभएसम्म सिकाउन
थाल्नुहुँदैन; विद्यार्थीलाई उनीहरूको सिकने क्षमता
अनुसार सिकाउनुपर्छ; कक्षा चाखलाग्दो बनाउन
विषयवस्तुलाई सुरुचिपूर्ण ढङ्गले प्रस्तुत गर्नुपर्छ;
यसका लागि शिक्षकले विषयवस्तु सुहाउँदो
शिक्षण-सिकाइ क्रियाकलाप अपनाउनुपर्छ;
पाठ, विद्यार्थीको स्तर, तह अनुकूलको शिक्षण

विधि छान्नुपर्छ; शिक्षण विधि सकेसम्म र अधिकतम रूपमा विद्यार्थी केन्द्रित हुनुपर्छ; शिक्षक सहजकर्ता मात्र भएर विद्यार्थीलाई आफैँ सिक्न प्रेरित गर्नुपर्छ' भन्ने कुरा पर्याप्त मात्रामा पढ्न पाएका छन्। तर आई.एड., बी.एड.का तहपिच्छे अखण्ड हरिकीर्तन सरह दोहोर्न्याएर पढिने-पढाइने यस्ता सैद्धान्तिक कुरा व्यावहारिक उदाहरणको अभावमा उपयोगिताशून्य भएका छन्। यस किताबमा कथामय शैलीमा तिनै कुरालाई जसरी भनिएको छ, त्यो शिक्षाशास्त्रका कुनै पनि किताबमा उपलब्ध छैन। यसमा जटिल सैद्धान्तिक आदर्शलाई कथाको रूप दिएर अत्यन्त चाखलाग्दो, सरल र सरस भाषामा प्रस्तुत गरिएको छ। कर्कोलाग्दोसित सिद्धान्तको रटानमा मस्तिष्क पगाल्नुभन्दा त्यही कुरालाई यसरी व्यवहारवादी ढङ्गले उदाहरण सहित बुझ्नु विद्यार्थीका लागि पनि रुचिकर हुन्छ र यसरी बुझ्नेको कुरा स्थायी पनि हुन्छ। यो र यस किसिमका किताब त हाम्रो आई.एड., बी.एड.का पाठ्यक्रममा राखिनुपर्ने हो!

बनिबनाउ पाठ्यपुस्तकले शिक्षक र विद्यार्थी दुवैलाई अल्झे बनाउँदो रहेछ भन्ने यस पुस्तकले देखाएको छ। शिक्षक ठान्छ-पढाउनुपर्ने व्यक्ति हो। विद्यार्थी सम्झन्छ-पढ्नुपर्ने यति हो। निःशुल्क शिक्षा भनेर पाठ्यपुस्तक किन्न सरकारले हरेक विद्यालयमा पैसा पठाउँछ, त्यो पैसाले एकै किसिमका पाठ्यपुस्तक किन्नुको सट्टा हरेक विद्यालयमा पुस्तकालय/वाचनालयका लागि किताब किन्ने हो भने एक वर्षकै बजेटले कक्षा एकदेखि दशसम्मलाई पुराने मनग्ये पुस्तक आउँछन्। पाएसम्मका पुस्तक पढ्ने बानीले नै भोलि बालबालिकालाई अध्ययनशील बनाउँछ। पठन-पाठनको बानी लगाउने पो शिक्षा! झोलाभरि किताबको भारी बोकेर भरिया हुन अभ्यस्त बनाउने शिक्षा के शिक्षा? पाठ्यपुस्तकको सट्टा प्रत्येक विषयको पाठ्यक्रम छापेर हरेक शिक्षकका हातहातमा पुर्‍याउने व्यवस्था हुने हो भने पाठ्यक्रम अनुरूपका सामग्री चयन र सङ्कलन गर्न शिक्षक बाध्य हुन्छ। यसले शिक्षकलाई विद्यालय र विद्यार्थीका लागि घरमा पनि सोच्ने, चिन्तनशील, सिर्जनशील र जागरुक बनाउँछ। अहिले त के छ भने, वैशाख महिनाभरि 'नयाँ भर्ना गर्ने, रटिन बनाउने' भनेर पढाइ हुँदैन। जेठ महिनाभरि 'विद्यार्थीसित किताब नभएको' भनेर समय खेर फालिन्छ, पढाइँदैन। तर 'दिवास्वप्न'को मास्टर त्यसो गर्दैन। ऊ पहिला विद्यार्थीलाई आज्ञाकारी बनाउँछ अनि मात्र विद्यार्थीको नाम लेख्छ, अर्थात् भर्ना गर्छ। किताब नहुँदासम्म मुखैले पढाउँछ। पछि किताब त किन्छ,

तर पाठ्यपुस्तक किन्नैन। वर्षको अन्तिममा स्कूलभरिमै उसको कक्षाका जति किताब पढ्ने कुनै विद्यार्थी हुँदैनन्।

नयाँ मास्टरले पाठ्यपुस्तकमा आधारित प्रश्नपत्र बाँडेर र विद्यार्थीलाई तीन घण्टामा उत्तर लेख्न लगाएर वार्षिक परीक्षा लिँदैन; क्रियाकलाप गराएर, हेरेर, सुनेर परीक्षा लिन्छ। उसको मूल्याङ्कन पद्धति पनि गजबको छ! ऊ कसैलाई पहिलो, दोस्रो बनाउँदैन। विद्यार्थीको तीन किसिमका रिजल्ट ऊ सुनाउँछ- कक्षा चढाउनुपर्ने, कक्षा दोहोर्न्याउनुपर्ने र कक्षा छोड्नुपर्ने। जसको सिकाइ अपेक्षित रूपमा सुधिन सकेको छैन, ती कक्षा दोहोर्न्याउँछन्, जसको रुचि पढाइमा कति पनि छैन, ती विद्यालय छोडेर सीपमूलक व्यवसायमा लाग्न योग्य ठहरिन्छन्। क्यावात! मूल्याङ्कन यस्तो पो हुनुपर्छ! जसलाई पढ्ने, लेख्ने काम यातनामय लाग्छ, त्यस्तालाई जबरजस्ती पढ्ने पर्ने अनिवार्य शिक्षाको यमानको भारी किन बोकाउने? केही व्यक्तिमा सिकाइप्रति साँच्चै नै कुनै चाख र लगाव हुँदैन; उसको रुचि भिन्न हुन्छ र निर्दिशित रूपमा जे सिकाउन खोजिन्छ, उसमा त्यो सिक्ने क्षमता नै हुँदैन। त्यस्तालाई अनिवार्य शिक्षाको दाम्भाले बाँधेर पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकको कोरा किन ठोक्ने? खानु, लाउनु जस्तै शिक्षा पनि स्वेच्छिक हुनुपर्दैन? पास फेलको पद्धतिले जसरी पनि पास हुन किताब, गाइड, गेसपेपर, चिट संस्कृतिको विकास गरेको छ। विद्यार्थीले रुचि र चाहना अनुसार पढ्न पाउने भए पो अनुसन्धानात्मक जनशक्ति र साँच्चिकै शिक्षित जमात तयार हुन्छ। अहिलेको हाम्रो पढाइ भनेको पास भएर प्रमाणपत्र हात पार्ने र प्रमाणपत्र बेचेर जागिर खानेतर्फ लक्षित छ। जागिर पाउन नसकेर कतिले आत्महत्या गरेका छन् भने कति त त्यही जाँच पनि पास गर्न नसकेर झुण्डिएका छन्। शिक्षाले 'प्रतिस्पर्धा' भनेर कसैलाई टाकुरामा चढाउने र कसैलाई हतोत्साहित बनाएर थर्चार्ने नभई सबैलाई आ-आफ्नो बर्कत बमोजिम सक्षमतापूर्ण ढङ्गले बाँच्ने आत्मबलको पो विकास गरिदिनुपर्ने होइन र?

यो पुस्तकले यस्ता धेरै प्रश्न पाठकको मनमा उमार्छ र त्यसको जवाफ खोज्न पाठकलाई प्रेरित गर्छ। पुस्तक पढ्ने शिक्षकका मनमा यस्ता प्रश्न उठ्नु भनेको शिक्षकको कक्षा क्रियाकलापमा थोरै भए पनि परिवर्तन आउनु हो। त्यसकारण यो पुस्तक सबै शिक्षक र शिक्षाशास्त्रका विद्यार्थी समेतले एकपटक पढ्नु उपयोगी नै होला।

नवराज भट्टराई

अनारमनी-८, बिर्तामोड, झापा

(लेखक कनकाई उमावि, सुरङ्गा-५, झापाका माध्यमिक तहका शिक्षक हुन्।)

गिजुभाईप्रति श्रद्धासुमन !

'दिवास्वप्न' पुस्तक अध्ययन गर्दै जाँदा आफूले कक्षामा अध्यापन गरेको फल्फली सम्झना हुँदै गयो। हामीले कसरी एकोहोरो रूपमा विद्यार्थीलाई घोक्न लगाएर जबरजस्ती गरिरहेका छौँ भन्ने विषयतर्फ सोचन यो पुस्तकले सचेत गराएको छ।

गिजुभाईले जति पनि नयाँ र नौलो प्रयोग गरेका छन् ती हामी निजी तथा सामुदायिक विद्यालयमा अध्यापन गर्ने शिक्षकहरूका निम्ति उत्तिकै उपयोगी र मननीय देखिन्छन्। कुनै पुस्तक अध्ययन गर्दा पुस्तकमा भएका एक, दुई वाक्यले मात्र मन छुन्छन्। मलाई पनि यस पुस्तकको लगभग अन्त्य भागमा उल्लिखित 'अध्ययन गर्न नरुचाउने विद्यार्थीहरू विद्यालयका लागि अयोग्य होइनन्, हाम्रो विद्यालय नै उनीहरूका लागि अयोग्य छ। जुन कामका लागि उनीहरू लायक छन्, हाम्रो विद्यालय उनीहरूलाई त्यो काम सिकाउन सक्षम छैन' भन्ने कथन सारै मर्मस्पर्शी लागेको छ।

आफूलाई बदलौं !

हामी विद्यालयमा पढ्दा शिक्षक नामको व्यक्तिसँग चक, डस्टर नहुन सक्थ्यो तर एउटा लठी अवश्य हुन्थ्यो। लठी नबोके के हुन्छ? उनीहरूको साखा र रेडिमेड जवाफ हुन्थ्यो, 'विद्यार्थी अनुशासित हुँदैन।' अनि विद्यार्थीलाई अनुशासनमा राख्नु भनेको के हो? उनीहरूको जवाफ हुन्थ्यो, 'विद्यार्थीलाई कक्षाबाट बाहिर निस्कन नदिनु, उफ्रन नदिनु, कराउन नदिनु, चलन नदिनु, नाँचन नदिनु, गाउन नदिनु, खेलन नदिनु आदि-आदि।' त्यसो भए अब विद्यार्थीले गर्ने चाहिँ के त? 'पढ्ने'। पढ्ने भनेको के हो? 'घोक्ने' अर्थात् घिच्ने। भलै आज शिक्षकको हातमा लठी देखिँदैन। तर, व्यवहार उही छ। शैली उही छ। सोचाइ उही छ।

विद्यार्थीलाई भेडाबाखा कै कोठामा थुन्नु, गाईवस्तु कै लठीले खेदनु, तसाँउनु, शिक्षक अगाडि उभिँदा विद्यार्थीले लामो सास फेर्न पनि डराउनुपर्ने जस्ता क्रियाकलापलाई विद्यार्थी अनुशासनसँग जोड्नु किमार्थ कलिला फूलहरूमाथि न्याय गरेको ठहरिँदैन।

साना नानीहरू कलिला मुना हुन्, फक्रन लागेका कोपिला हुन्। लादिएको अनुशासनले तिनीहरूमा काँडा उमार्छ, फूल फुलाउन सक्दैन। अँगुलीमाला बनाउँछ, बुद्ध बनाउन सक्दैन। हामीले विद्यार्थीलाई जस्तो व्यवहार गर्छौँ तिनीहरूले पनि अरूलाई त्यस्तै व्यवहार गर्छन् किनकि उनीहरूले त्यस्तै व्यवहार सिकेका हुन्छन्। समाजमा

म जस्ता सम्पूर्ण शिक्षक साथीहरूले यो पुस्तक एकपटक अध्ययन गर्ने पर्ने देखिन्छ। अन्यथा जीवनको एउटा पाटो नै अपाङ्ग बन्न जाने निश्चित छ। 'दिवास्वप्न' पुस्तकले नेपाली समाजमा रहेका औलामा गन्न सकिने र केही गरौं भन्ने भित्री मनसाय रहेका शिक्षकहरूलाई आफ्नो कर्तव्यपथमा खुट्टा नडगमगाइ हिँडे हिलै भए पनि पक्कै पनि त्यस स्थानमा पुग्न सकिने सम्भावनाको बाटो देखाइदिन्छ।

समग्रमा शिक्षण मर्यादित र प्रशंसनीय पेशा भएकाले यसको साख जोगाउन सबै लागि पर्नुपर्ने अनि देश विकासको ठूलो सम्भावना बोकेका दरिला खम्बारूपी विद्यार्थीलाई सबै शिक्षक मिली सही मार्ग निर्देशन गरे पक्कै एकदिन देशले काँचुली फेर्ने उद्घोष समेत पुस्तकमा भेटिन्छ। त्यस्ता शिक्षक गिजुभाईलाई मेरो व्यक्तिगत तर्फबाट श्रद्धाका सुमन अर्पण गर्दछु।

छत्रकाजी श्रेष्ठ

भुवाकेदा-८, दोलखा

हाल: रामभक्त मेमोरियल स्कूल, बनेपा, काभ्रे

दिन-प्रतिदिन हतियारधारीहरू बढ्दैछन्, अपराधीहरू बढ्दैछन्। विभिन्न कारणहरू होलान् तर हामी शिक्षकको भूमिका पनि कुनै न कुनै रूपमा जिम्मेवार छ। हामीले उनीहरूलाई माया सिकाउन सकेनौं। असल आचरण सिकाउन सकेनौं। कर्तव्य बुझाउन सकेनौं। हामीले उनीहरूलाई माया, असल आचरण, कर्तव्य पढायौं तर बुझाएनौं। हामीले उनीहरूलाई पढायौं तर असल नागरिक बनाउने उद्देश्यले होइन, जाँचमा पास गराउन पढायौं। जबसम्म शिक्षकको ध्यान विद्यार्थीलाई जसरी हुन्छ, जाँचमा पास गराउनेमा मात्र हुन्छ, विद्यार्थी जाँचमा त पास होलान् तर जीवनमा फेल हुन्छन्।

बालमनोविज्ञान र शिक्षकको कर्तव्य बुझ्न प्रत्येक शिक्षकले *दिवास्वप्न* कम्तीमा एकपटक पढ्नु पर्छ। पढौं। मनन गरौं। व्यवहारमा उतारौं। शिक्षक परिवर्तन भएमा मात्र विद्यार्थीमा परिवर्तन सम्भव छ। जब विद्यार्थीमा परिवर्तन हुन्छ, समाजमा परिवर्तन हुन्छ। आउनुहोस्! शिक्षक साथीहरू; हामी हाम्रो शैली र व्यवहार परिवर्तन गरौं, हामी परिवर्तन होऊँ, समाज र राष्ट्रमा परिवर्तन सम्भव छ।

दीनानाथ श्रेष्ठ

वाल्मीकि निम्न माध्यमिक विद्यालय

वागेश्वरी ८, भक्तपुर

साँच्चै मन पन्यो

शिक्षक मासिक पत्रिकाको वार्षिक ग्राहक बनेवापत उपहारस्वरूप पाएको *'दिवास्वप्न'* पढेपछि यसबारे केही कुरा लेख्ने प्रयास गरेको छु-

किताब हात पर्नेवित्तिकै पढ्न शुरू गरेको थिएँ; नसकी उठ्न मन लागेन। करिब दुई घण्टामा एकपटक सरसर्ती हेरेपछि चित्त बुझेन, फेरि दोहो-याएर पढेँ र आफूलाई मन परेका हरफहरूमा चिन्ह लगाएँ। आफ्नो बाल्यकाल र शिक्षणकाल सम्झेर कतिपटक एकै हाँसे, कतिपटक गम्भीर भएँ, भनिसाध्य छैन। *शिक्षक* मासिकमा आएका विज्ञापन र लेखहरूबाट धेरथोर थाहा त पाएको थिएँ तर यति राम्रो होला भन्ने अनुमान गरेको थिइनँ। यस्तो अमूल्य निधि पस्किने सबैलाई अन्तरात्मादेखि नै कृतज्ञता ज्ञापन गर्न चाहन्छु।

मेरो मनमस्तिष्कलाई छुन सफल

'दिवास्वप्न' का हरफ/सन्दर्भहरू:

'बालबालिकालाई ठूलालाई जस्तै सम्मान गरिनुपर्छ र उनीहरूलाई पनि स्वतन्त्रता उत्तिकै प्यारो हुन्छ।' -पृ. ७

'हामी नम्बर पाउन केही पनि गर्दैनौं।

जे गरे पनि रमाइलोसँग गछौं। यो त

हाम्रो कक्षा हो नि!' -पृ. ४६

'कसैलाई रातभरी घोक्दा पनि कण्ठ

भएन भने? तिमीहरूलाई पिट्नु कि

नपिट्नु?' -पृ. ४८

'खेल खेल्नमै त विद्यार्थीलाई आनन्द आउँछ नि! खेलकै कारण उनीहरूले थाहै नपाई कुरो बुझ्छन् र पछिसम्म पनि विसँदैन्। समय बढी लागे पनि परिणाम राम्रो र स्थायी हुन्छ भने फाइदै भएन र?' -पृ. ८०

'परीक्षा योग्य विद्यार्थीको प्रगति मापन गर्न भन्दा पनि कमजोर विद्यार्थीको कमजोरी ठीकसँग पत्ता लगाउन र उनीहरूलाई सुधारका निमित्त लिइनुपर्छ।' -पृ. १०५

'उनीहरू विद्यालयका लागि अयोग्य होइनन्, हाम्रो विद्यालय नै उनीहरूका लागि अयोग्य छ। जुन कामका लागि उनीहरू लायक छन्, हाम्रो विद्यालय उनीहरूलाई त्यो काम सिकाउन सक्षम छैन।' -पृ. ११८

'पुरानो ढाँचाको धोक्ने शिक्षा प्रणाली चाँडै समाप्त हुनुपर्छ। पुराना शैक्षिक अधिकारी र शिक्षकहरूले राजीखुसी विदा लिएर नयाँ पुस्ताका कल्पनाशील एवम् उत्साही शिक्षक, शिक्षाशास्त्री र शैक्षिक अधिकारीहरूलाई यस क्षेत्रको जिम्मेवारी सुम्पिदिनुपर्छ।' -पृ. १२१

पुस्तकका सकारात्मक पक्ष निकै छन्, जुन यहाँ उल्लेख गरेर साध्य पनि छैन।

यो पुस्तक पढिसकेपछि मलाई लागेका सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू उल्लेख गर्न चाहन्छु।

- भारतीय दूतावासको आर्थिक सहयोगमा प्रकाशन गरेको भनिएकाले पुस्तकको मूल्य बढी जस्तो लाग्यो।

- नेपाली व्याकरणको रोचक शिक्षण विधिपछि अन्य विषयको पनि यस्तै अपेक्षा गरेको थिएँ तर नपाउँदा अन्त्यमा अपूर्ण र खल्लो लाग्यो।

- गणित विषयको शिक्षणको शुरुदेखि नै शैक्षिक सामग्रीको साथ खेलविधि आवश्यक पर्छ भनेर लेखक स्वयंले आत्मसात गर्नुभएको छ तर त्यसको विस्तृत विधि नपाउँदा पुस्तक नै अपुरो छैँ लाग्यो, शायद लेखक स्वयम् पनि गणितमा कमजोर थिए कि?

- ग्रामीण परिवेशमा लेखिएकाले पुस्तकमा भनिएँ छैँ सबै ठाउँमा खेल खेलाउन, नदी किनारामा लगेर खेलाउन, रूख चढ्न सिकाउन सम्भव छैन जस्तो लाग्छ। शिक्षकको जोश जाँगरले परिवेश अनुकूल भने बनाउन सकिन्छ।

- शिक्षा अधिकारीको राम्रो अनुगमन र नियन्त्रण विद्यालयमा पाइन्छ, यो कुरा नेपालको शिक्षा प्रशासनसँग हुबहु मेल खान्छ जस्तो लादैन्। धेरैजसो शिक्षा अधिकारीहरूको विद्यालय भ्रमण निर्देशन दिन र अनुगमन पुस्तिकामा हस्ताक्षर गर्नमा सीमित छ।

हाम्रा बालबालिकाको सिकाइ उपलब्धि देखा मलाई अत्यास लाग्छ। अन्तरक्रिया गर्ने क्रममा धेरै शिक्षक साथीहरू त्यसको दोष विद्यालयको वातावरण, सरकार, अभिभावक र विद्यार्थी स्वयंलाई दिएर आफूहरू पन्छ्ने प्रयास गर्नुहुन्छ। जब म उहाँहरूको कक्षा अवलोकन गर्छु, त्यहाँ परम्परागत शिक्षण विधि बाहेक केही पाउँदिनँ। खै शैक्षिक सामग्री? खै खेलविधि? खै शिक्षण विधिमा विविधता? खै शिक्षण तयारी?

मैले वर्षमा करिब १०० जना शिक्षकहरूसँग बसेर शिक्षण सिकाइ बारेमा तालिम, गोष्ठी अन्तरक्रिया गर्ने मौका पाउँछु, त्यहाँ उहाँहरूलाई यो पुस्तकको बारेमा भन्नेछु र पढ्न पनि अभिप्रेरित गर्नेछु। यसले शिक्षक साथीहरूको मनोभावनामा थोरै मात्र परिवर्तन आउन सकेमा यसको श्रेय *'दिवास्वप्न'* का लेखक, अनुवादक र प्रकाशकलाई समर्पण गर्न चाहन्छु।

राम बुढाथोकी, स्रोतव्यक्ति
अमर उमावि, जुले, दोलखा

शिक्षकलाई अनिवार्य गृहकार्य

एउटा शिक्षक पढाउने कार्यमा मात्र सीमित रहँदैन, सीमित हुनुपर्दैन। शिक्षा क्षेत्रका कैयौं चिन्तक-विचारकहरू पनि एक कालखण्डमा शिक्षक नै थिए। आफ्नो विषयमा निरन्तर अध्ययन, चिन्तन, मनन र आफूलाई लागेका कुरा लेख्ने, प्रकाशन गर्ने बानीले उनीहरूको विचार परिमार्जित र सर्वग्राह्य हुँदै गएको हो।

प्रस्तुत छ, शिक्षाकै विषयमा कलम चलाइरहने अमेरिकी शिक्षक **डेभिड गिन्सवरी** को एउटा लेखोट:

मैले केही समयअघि “विद्यार्थीलाई गल्ती गर्नबाट रोक्ने हैन, गल्तीका लागि तयार गरौं” भन्ने लेख लेखेको थिएँ। त्यहाँ मेरो तर्क थियो, “विद्यार्थीलाई गल्ती नै नगर्ने व्यक्ति हैन, गल्ती पनि गर्ने र आफ्ना गल्तीबाट सिक्ने व्यक्तिका रूपमा हुर्काउनुपर्छ। यसको तयारी पाठयोजनादेखि नै हुनुपर्छ।”

मेरा कुरा सुनेपछि एउटा कार्यशालामा एकजना शिक्षकले भने “कुरा त ठीकै हो, तर सिद्धान्तमा मात्र। अब उनीहरूले यहाँनेर गल्ती गर्लान् र त्यसबाट यो कुरा सिक्लान् भनेर कसरी अनुमान गर्ने?”

“त्यसका लागि शिक्षकले गृहकार्य गर्नुपर्छ” मेरो जवाफ थियो, “कक्षा अगाडि नै सबै तयारी गरी कक्षामा मूल्याङ्कन गर्नु भन्ने गार्हो छैन।”

“त्यो त हामी सधैं नै गरिरहेका छौं नि!” उनलाई मेरा कुरा स्वीकार्न गार्हो भएको थियो। मलाई भन्न मन लागेको थियो, “गरेर मात्र हुँदैन, मन लगाएर गर्नुपर्छ र मात्र काम बन्छ”, तर केही भनिँन। बरु उनलाई मेरो कुरामा विश्वास गर्ने एकजना शिक्षकको कामको उदाहरण दिएँ, “एकजना महिला शिक्षकले कक्षामा १००० को ०.५ प्रतिशत पत्ता लगाउन भनिन्। त्यो प्रश्न उनले कक्षाकोठामा गएर त्यत्तिकै सोधेकी थिइन्। प्रश्न तयार गर्ने क्रममा नै प्रशस्त सोचविचार गरी यो अलिक अल्मल्याउने प्रश्न हो भन्ने उनले बुझेकी थिइन्।” स्वाभाविक रूपमा विद्यार्थीहरू ०.०५ प्रतिशत, ०.५ प्रतिशत, ५ प्रतिशत र ५० प्रतिशतमा अल्मलिए। तर शिक्षक त्यसका लागि तयार थिइन्। उनले विद्यार्थीहरू फेरि नअल्मलिने गरी कुरा बुझाइदिइन्।

मेरा कुरा सुनेर ती शिक्षक “खुबै ठूलो कुरा गरिस्!” भनौला जस्तो अनुहार पारेर हिँडे। तर त्यो वास्तवमा मेरो विश्वास र अनुभवबाट आएको कुरा थियो।

मेरो अनुभव छ, पूर्व तयारी गर्ने शिक्षक नै सफल र प्रभावकारी हुन्छन्। उनीहरूबाट गल्ती हुने सम्भावना पनि न्यून हुन्छ। उनीहरूले पढाएको राम्ररी बुझ्ने भएकाले विद्यार्थी बीच उनीहरू लोकप्रिय पनि हुन्छन्।

हामी केटाकेटीलाई ‘होमवर्क’ दिन्छौं र नियमित रूपले ‘होमवर्क’ गर्ने विद्यार्थीलाई मन पराउँछौं। विद्यार्थीले गर्न सक्ने काम हामी शिक्षकले गर्न नसक्ने कुरै छैन। यसनिमित्त चाहिने एउटै कुरो शिक्षकले पनि ‘होमवर्क’ गर्नुपर्छ भन्ने धारणालाई मान्यता।

गर्ने हो त ‘होमवर्क’?

डिजिटल किताब

अमेरिकाको सान डिएगोका संघीय सरकारी अधिकारीहरूले आगामी पाँच वर्षमा राज्यका सबै बालबालिकाका हातमा डिजिटल किताब पुऱ्याउने लक्ष्य लिएका छन्। प्रविधिको यो प्रयोगबाट अमेरिकाको वार्षिक ७ अर्ब डलरभन्दा बढी व्यापार गर्ने किताब बजारमा ठूलो परिवर्तन आउनेछ।

हनु त ईबुक वा डिजिटल किताब अब नौलो कुरा छैन। किताब पढ्नका लागि प्रयोग हुने विभिन्न किण्डल, नूक आदि विभिन्न ब्राण्डका

ईबुक रिडरहरूले राम्रो बजार लिइसकेका छन्। कम्प्युटरमा नै पाना पल्टाएको अनुभूति सहित किताब पढ्ने सफ्टवेयर उपलब्ध छन् र यी सबका लागि लाखौंको सङ्ख्यामा किताबहरूको डिजिटल संस्करण पनि तयार भइसकेको छ। तर आगामी पाँच वर्षको लक्ष्य राखिएको यो कार्यक्रम त्यतिमा मात्र सीमित छैन।

यसका सामु रहेका प्रमुख चुनौती हुन् पाठ्यपुस्तकहरूलाई डिजिटाइज गर्ने, त्यसलाई अद्यावधिक गरिरहने र एउटै उपकरणबाट विद्यार्थीले डिजिटल किताब र कम्प्युटर दुवैको काम लिन सक्नु भन्ने सुनिश्चित गर्ने। पहिलेका ईबुकहरूमा पीडीएफ मात्र चल्थ्यो, सुविधासम्पन्न कम्प्युटरहरूको प्रयोगबाट ईबुकहरू पनि अन्तरक्रियात्मक हुन थालेछन्। डिजिटल किताब पढ्न थाल्ने बित्तिकै यस प्रक्रियामा किताबका लेखक, प्रकाशक र उपभोक्ता कसैलाई पनि घाटा नलागोस् भन्नेमा पनि सावधानी लिनुपर्नेछ।

कम्प्युटरमा उपलब्ध एप्लिकेशन (प्रयोगकर्ताले सजिलोसित चलाउन सक्ने सफ्टवेयर) हरूको प्रयोगबाट शिक्षक विद्यार्थीले आफैँ नै अन्तरक्रियात्मक ईबुकहरू विकास गर्न सक्नु भन्ने जस्ता कुरामा पनि ध्यान दिएका छन्। “अब कम्प्युटरमा किताब तयार गर्न कुनै कम्प्युटर विशेषज्ञ चाहिँदैन, बालबालिकाले पनि त्यो काम गर्न सक्छन्” सान डिएगोका सूचनाप्रविधि प्रमुख ड्यारी लागोस बताउँछन्।

पाठ्यपुस्तकहरूलाई कम्प्युटरमा सार्ने यो अभियान महँगो देखिए तापनि यो महँगो छैन। त्यसै पनि चाहिने कम्प्युटरमा किताब राख्दा हार्डवेयरमा अतिरिक्त खर्च लाग्दैन। यसबाट किताबहरूको उत्पादन, परिवहन र व्यापारमा हुने खर्च घट्ने छ। परम्परागत पाठ्यपुस्तकका लागि ७५ देखि १०० डलर खर्च हुने ठाउँमा डिजिटल पाठ्यपुस्तक १५ डलरमा नै उपलब्ध हुनेछन्।

सन् २०३५ मा हामी के पढाइरहेका हुनेछौं ?

सन् २०३५ आउन २३ वर्ष बाँकी छ। अधिल्लो २३ वर्षका तुलनामा संसारको प्रगतिको गति आउँदो २३ वर्षमा निश्चय नै निकै बढी हुनेछ। त्यसबेला हामी भने कक्षा कोठामा के र कसरी पढाइरहेका हुनेछौं ?

अहिले हामीसित दुई दशक अगाडि कल्पना पनि नगरेका कुरा उपलब्ध छन्। घरघरमा र स्कूलस्कूलमा कम्प्युटर पुरला भन्ने चिन्ताइएको थिएन; अहिले कम्प्युटर हातहातमा छन्। त्यसबेला तारवाला फोन पाउन पनि गाह्रो थियो र मोबाइल फोनको विकास भखेरै हुँदै थियो; अहिले मोबाइल बिनाको जीवन कल्पना गर्न गाह्रो भइसक्यो। इन्टरनेट प्रविधिको बारेमा हामीलाई थाहा पनि थिएन; अहिले त्यो शिक्षाको अभिन्न अङ्ग भएको छ। यस्ता विषय र क्षेत्र अनेक छन्।

त सन् २०३५ मा हामी के पढाइरहेका हुनेछौं त ?

स्पूफ (<http://www.thespoof.com>) ले यो प्रश्न भविष्यविद् (futurologist) जेम्स च्यान्डीलाई सोध्यो।

“शिक्षाको क्षेत्र आमूल परिवर्तनको दिशामा अग्रसर छ। परिवर्तनलाई आत्मसात गर्न र प्राविधिक कुरा सिक्न नसक्ने व्यक्ति चाहे शिक्षक होस् वा अन्य; उसलाई साँच्चै नै गाह्रो हुनेछ। तर शिक्षा क्षेत्रमा सबभन्दा गाह्रो कुरा के छ भने, अहिले ३५ वर्ष पुगेका शिक्षकहरू, जो अहिले नै आफूलाई ‘प्रविधि नजान्ने’ भन्न रुचाउँछन्; उनीहरू त्यसबेला पनि

पढाइ नै रहेका हुनेछन्”, च्यान्डी भन्छन्। उनी अगाडि थप्छन्, “मैले कलेज पढ्दा ब्याकबोर्ड मात्र थियो, ट्वाइटबोर्ड, ओभरहेड प्रोजेक्टर, एलसीडी गर्दै अब कम्प्युटराइज्ड बोर्डहरू आएका छन्। यो परिवर्तन डिस्लेमा मात्र आएको होइन, त्यसमा लेख्ने कुरा पनि त्यसै अनुसारका हुनुपर्छ र त्यसका लागि शिक्षकहरू तयार हुनै पर्छ।”

च्यान्डीले भने जस्तै, परिवर्तनको बाढी नै आउँदैछ। ज्ञानका स्रोतहरूमा परिवर्तन आएको छ र विद्यार्थीहरू आफै नै पाठ्यपुस्तकको निर्माण गर्न थालेका छन्। अहिले नै सम्हाल्न नसकिने ठानिएका विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूको आवश्यकता र अपेक्षा अनुसार पढाउन नसक्ने शिक्षकहरूले कुनै हालतमा सम्हाल्न सक्ने छैनन्। शिक्षक र विद्यार्थीहरूका बीचमा द्वन्द्व बढ्ने निश्चित छ।

के गर्ने त ?

भविष्यविद् जेम्स च्यान्डीले त शिक्षकहरूलाई ५० वर्षमै अवकाश दिने सल्लाह दिएका छन्।

अङ्ग्रेजीको आतङ्क

संसारभर व्यापार-व्यवसाय गर्नुपर्ने जापानीहरूको अङ्ग्रेजी भाषा सुधारन त्यहाँको सरकारले अनेकन प्रयत्न गर्दै आएको छ। त्यसमध्येको एउटा उपक्रम हो अङ्ग्रेजी भाषीहरूबाट अङ्ग्रेजी सिकाउने अभियान। तर जति कोशिश गरे तापनि परिणाम भने प्रायः निराशाजनक नै रहँदै आएको छ। भखेरै त्यहाँको प्रसिद्ध योमुरी दैनिकले गरेको सर्वेक्षण अनुसार माध्यमिक विद्यालयका ७० प्रतिशत विद्यार्थी अङ्ग्रेजी भाषामा पोख्त हुन सके भविष्यमा जागिर पाउन सजिलो हुन्छ भन्थे। तर अचम्मलाग्दो चाहिँ के छ भने जम्मा ११ प्रतिशत जापानी बालबालिका मात्र ‘अङ्ग्रेजी बोल्नुपर्ने’ काम गर्न चाहन्छन्। त्यहाँको शिक्षा मन्त्रालय अन्तर्गतको एउटा निकायले गरेको सर्वेक्षणले ‘म अङ्ग्रेजी भाषा चाहिने काम गर्न चाहन्न’ भन्ने जापानी बालबालिकाको सङ्ख्या अधिल्लो सर्वेक्षणको तुलनामा ७ अङ्क बढेर ३६ वाट ४३ प्रतिशत पुगेको छ।

उक्त मन्त्रालय अन्तर्गतको पाठ्यक्रम अनुसन्धान केन्द्रका अनुसन्धान र विकास शाखाका प्रमुख केन्जी मियायुची भन्छन्, “हाम्रा विद्यार्थीले अङ्ग्रेजी भाषाको महत्त्व नबुझेका होइनन्, तर उनीहरू यसलाई साह्रै गाह्रो ठान्छन्।”

अडवाङ्गे भाषा

जापानी विद्यार्थीहरूको अङ्ग्रेजी भाषाप्रतिको माथिको धारणा प्रकाशित गर्ने वेबसाइटले एउटा कवितात्मक अभिव्यक्ति राखेर अङ्ग्रेजीलाई अडवाङ्गे भाषा बताएको छ। कविता यस्तो छ:

Let's face it – English is a crazy language.

There is no egg in eggplant nor ham in hamburger;

Neither apple nor pine in pineapple.

English muffins weren't invented in England.

We take English for granted, but if we explore its paradoxes,

We find that quicksand can work slowly, boxing rings are square,

And a guinea pig is neither from Guinea nor is it a pig!

<http://www.eltnews.com/>

प्रस्तुति: केदार शर्मा

अबका शिक्षकको योग्यता

आम अभिभावकको माग सरकारी विद्यालयमा पनि अङ्ग्रेजी माध्यमबाट पढाइयोस् भन्ने छ। तर नेपाली माध्यमको प्रतियोगिता पास गरेर आएका अधिकांश शिक्षक अङ्ग्रेजी माध्यममा पढाउन सक्षम छैनन्। त्यति मात्रै हैन, अहिलेकै पाठ्यक्रममा सीमित हुने हो भने अब भर्ना गरिने शिक्षकहरू पनि अङ्ग्रेजीमा कमजोर नै हुनेछन्। यसर्थ, नयाँ शिक्षक भर्ना गर्नुअघि नै पाठ्यक्रममा अङ्ग्रेजी सीपका निम्ति विशेष प्रावधान थप्नु जरुरी छ।

■ इन्द्रप्रसाद पौडेल

देश र समाजका अगुवाले जे गर्छन् सर्वसाधारणले राम्रो नराम्रो जस्तो भए पनि त्यही अनुसरण गर्ने गर्दछन्। मन्त्री सभासद, उच्चपदस्थ सरकारी कर्मचारी, नीतिनिर्माण गर्ने बुद्धिजीवी, व्यापारी, प्राध्यापक, स्वयं शिक्षक र हुनेखानेका छोराछोरीहरू संस्थागत विद्यालयमा अङ्ग्रेजी माध्यममा पढ्न थालेपछि यता आएर आम सर्वसाधारण पनि सामुदायिक विद्यालयमा अङ्ग्रेजी माध्यममा अध्यापन गराउने माग गरिरहेका छन्। यदि नीति निर्माता, व्यापारी, कर्मचारी, राजनीतिज्ञ र शिक्षकका छोराछोरी सरकारी विद्यालयमा पढेको भए अथवा तिनका छोराछोरीको भविष्य सरकारी विद्यालयसँग गाँसिएको भए अवश्य पनि सरकारी विद्यालयको अवस्था सुधार हुनेथियो। जनताका छोराछोरी मात्र पढ्ने सरकारी विद्यालयप्रति नीतिनिर्माताहरूको ध्यानै गएको पाइँदैन। अहिले तिनका छोराछोरीहरू विदेशमा वा स्वदेशमा भए पनि राष्ट्रिय पाठ्यक्रम लागू नभएका विदेशी विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त ए लेभल र ओ लेभल कक्षाहरूमा वा निजी संस्थागत विद्यालयहरूमा पढिरहेका छन्। संस्थागत विद्यालयमा शुल्क तिरेर पढाउन नसक्ने अभिभावकले आफ्ना छोराछोरीलाई पनि अङ्ग्रेजी माध्यममा पढाइदिनुपर्छ भनी माग गर्न थाले र हाल सरकारी विद्यालयमा अङ्ग्रेजी माध्यममा पठनपाठन भइरहेको छ। तर सबै शिक्षकमा अङ्ग्रेजी माध्यममा पठनपाठन गर्न सक्ने सीपको अभाव छ। शिक्षक सेवा आयोगबाट नेपाली माध्यमको परीक्षा उत्तीर्ण गरेर शिक्षक नियुक्त भएका शिक्षकमा अब अङ्ग्रेजी माध्यममा अध्यापन गर्ने सीपको विकास हुनसक्ने सम्भावना पनि न्यून छ। यसले गर्दा कतिपय सामुदायिक विद्यालय विद्यार्थीविहीन अवस्थामा पुगेका छन्। नेपालमै सबैभन्दा धेरै जनसङ्ख्या भएको काठमाडौँ उपत्यकाभित्र नै धेरै सामुदायिक विद्यालय बन्द भएको अवस्था छ। सामुदायिक विद्यालयप्रति जनविश्वास घट्नुका विभिन्न कारणहरूमध्ये अङ्ग्रेजी माध्यममा पठनपाठन नहुनु पनि एक हो। शिक्षक पत्रिकाको माघ महिनाको अङ्कमा शिक्षक सेवा आयोगको खुला प्रतियोगितात्मक लिखित परीक्षाको पाठ्यक्रम प्रकाशित भएको रहेछ। शिक्षक सेवा आयोगको परीक्षाको प्रतीक्षामा शिक्षण लाइसेन्स लिएर बसेका लाखौँ प्रतियोगीहरूलाई यो अवश्य पनि खुसीको खबर हुन सक्छ। तर यो पाठ्यक्रमले अहिले समाज अभिभावक र विद्यार्थीले खोजे जस्तो अङ्ग्रेजी माध्यममा अध्यापन गर्न सक्ने शिक्षक छनोट गर्ने सम्भावना छैन। त्यसमा

अङ्ग्रेजी भाषालाई पनि केही (२५ प्रतिशत) अङ्क छुट्याएर समावेश गर्नुपर्ने हुन्छ वा त्यही पाठ्यक्रम अनुसार लिइने परीक्षा अङ्ग्रेजी माध्यममा लिनुपर्ने हुन्छ र प्रयोगात्मक परीक्षा (कक्षा शिक्षण अवलोकन) अनिवार्य गरिनुपर्छ। यदि उक्त पाठ्यक्रममा पुनर्विचार गरिएन भने सामुदायिक विद्यालय विद्यार्थीविहीन हुने अवस्था आउन सक्छ वा विद्यालय सञ्चालन गर्न निजी स्रोतमा शिक्षक राख्नुपर्ने अवस्था आउन सक्छ।

वास्तवमा दैनिक सम्पर्कको भाषा एवं मातृभाषामा शिक्षण गर्न राम्रो हुनेथियो। हाम्रा भाषाभाषीहरूको विकास, आफ्नो संस्कृतिको विकास, आफ्नै भाषामा प्रविधिको विकास गर्नु राज्यको प्राथमिकताभित्र पर्छ। सरकारले अहिले मातृभाषामा शिक्षा दिन खोजिरहेको छ तर विद्यार्थी र अभिभावकमा त्यसप्रति आकर्षण घट्दै गइरहेको देखिन्छ। मातृभाषामा शिक्षा दिनुपर्छ भनी भाषण गर्ने अधिकारकर्मी र राजनीतिज्ञका छोराछोरी नै मातृभाषा पढ्न छोडेर अङ्ग्रेजी माध्यम पढाउने महङ्गा बोर्डिङमा शिक्षा लिइरहेकाले अहिले मातृभाषामा शिक्षा दिने सरकारको नीति कार्यान्वयन हुने देखिँदैन। त्यसको नक्कल गर्दै बाँकी अभिभावकले पनि अङ्ग्रेजी माध्यममा पढाइ हुने विद्यालयमा पढाउन आकर्षित भएका हुन्। हामीले चाहेर नचाहेर पनि सरकारी विद्यालयमा अङ्ग्रेजी माध्यममा पठनपाठन गर्नुपर्ने भएको छ। त्यसकारण सरकारी विद्यालयमा कसरी अङ्ग्रेजी माध्यममा पठनपाठन प्रभावकारी बनाउन सकिन्छ त्यसतर्फ सोच्ने समय आएको छ।

प्राचार्य, सत्यवती उमावि, दमौली, तनहुँ,

हामी रेडियो, हामी आवाज
विजयपुर एफएम
98.8

- प्रत्येक दिन शिबान ६, क्ल्यान्ड १२, दिउँसो २ र राती ६ बजे स्वामी, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय खबरको प्रस्तुति
- विजयपुर समाचार
- प्रत्येक दिन दिउँसो १ बजे रेडिओ २ बजेसम्म सौम्य-सहृदयीका साथ श्रोताको सघाईमा रहने कार्यक्रम-पुष्पिकल वादल
- प्रत्येक विहीबार शिबान ७ बजेदेखि ७:३० बजेसम्म कार्यक्रम: स्वदेशखबर
- प्रत्येक विहीबार राती ७ बजेदेखि ८ बजेसम्म कार्यक्रम: अन्तराष्ट्र
- प्रत्येक शनिबार राती ५ बजेदेखि ६ बजेसम्म कार्यक्रम: पेरिली डक्टर

विजयपुर ९९-रेडियो
राति ९९ बजेसम्म

98.8

पूर्वांचलको
धरानबाट...

विजयपुर
९९-रेडियो

विजयपुर विजयपुर एफएम
सम्पर्क: रेडियो, रेडियो, रेडियो
फोन: ९७५२३०७
ईमेल: vijaypurfm@gmail.com

विद्यार्थी किन दण्डित हुन्छन् ?

■ टंकनाथ आचार्य

‘सर! मेरो छोरालाई जति पिट्नुहुन्छ, पिट्नुस्। हामीलाई त टेढै टेढै न।’

‘मेरो बच्चालाई पिट्ने सर को हो? मिडिया र प्रहरी बोलाउँछु। त्यसलाई कहाँ छोड्छु र! मेरो बच्चालाई पिट्न पठाएको हुँ र!’

नेपालको सन्दर्भमा विद्यार्थीलाई दिइने शारीरिक दण्ड (Corporal Punishment) ले ठूलै चर्चा पाउने गरेको छ। विद्यार्थीहरू विभिन्न बहानामा पिटिएकै कारण यस्तो चर्चा हुने गरेको हो। हाम्रो पालामा हामी पनि नपिटिएका होइनौं। फरक के हो भने त्यो समयमा उक्त कुरा हामी हाम्रा अभिभावकलाई भन्ने सक्दैनथ्यौं। भनिहाले पनि उल्टै गाली खानुपर्दथ्यो। उक्त खबर बाहिर आउँदैनथ्यो तर अहिले मिडियाद्वारा बाहिर आउँछ। के एउटा शिक्षकले ‘मेरो बच्चालाई पिटे हुन्छ!’ भन्ने अभिभावकका बालबालिकालाई पिट्ने र ‘मेरो बच्चालाई पिट्ने को हो?’ भनी धम्क्याउने अभिभावकका बालबालिकालाई नपिट्ने हो र? मेरो अनुभवमा शिक्षकबाट विद्यार्थी पिट्नुको एउटा कारण शिक्षकमा शैक्षिक मनोविज्ञान बृत्त क्षमताको अभाव हो भने दोस्रो कारण शिक्षक र अभिभावकबीच पारस्परिक सम्बन्ध नहुनु हो। रूसोले भनेका छन्, “विद्यार्थी एक पुस्तक हो जसका पन्नापन्ना शिक्षकले पढ्नुपर्दछ।” किनकि एक बालकको आमाबाबुपछिको दोस्रो आमाबाबु भनेका शिक्षक नै हुन्। अभिभावकले ‘सर मेरो बालबच्चालाई जे बनाउनुहुन्छ, तपाईंको जिम्मा’ भन्दछन्। यस्तो संवेदनशील कार्यको लागि व्यवहारले पाको, मनैबाट शिक्षाप्रति आकर्षित, तालिम प्राप्त, शिक्षा मनोविज्ञानको ज्ञान भएको व्यक्ति शिक्षण क्रियाकलापमा संलग्न भएमा मात्र यो समस्या विलाएर जान्छ।

हामीकहाँ विद्यार्थीले गृहकार्य गरेन भने गृहकार्य नगर्नुको कारण खोज्नुको सट्टा पिटिहाल्ने प्रवृत्ति प्रचुर मात्रामा पाइन्छ। यसरी कारण नखोज्ने विद्यार्थी पिट्नु सरासर मूर्खता हो। समस्याको समाधान नभएर ऊनै समस्या थप्नु हो। पिटाइलाई प्रारम्भिक चरणको रूपमा भन्दा अन्तिम विकल्पको रूपमा विद्यार्थी सुधारणै औजारको रूपमा लिनु बुद्धिमान निर्णय हो। त्यसैगरी विद्यार्थी अनुत्तीर्ण भएमा उसकै दोष देखाइन्छ। तर, शिक्षकले शिक्षण विधि; उमेर, तह सुहाउँदो उपयुक्त भयो कि भएन भनेर घोलिएको कमै पाइन्छ। के विद्यार्थी अनुत्तीर्ण हुनु शिक्षकको चाहिँ कमजोरी होइन र? असल शिक्षक बालबालिकासँग निकै घुलमिल हुनुपर्दछ। जसका कारण बालबालिकाले आफ्नो सम्पूर्ण समस्या, सुखदुःख आफ्नै शिक्षकलाई भन्न सक्दछन्। शिक्षक डरको पर्याय नभएर बालबालिकाको सहयोगीको छायाँ बन्न सक्नुपर्दछ। हाम्रा बालबालिकाले हाम्रो शिक्षकलाई जहिले पनि मित्र ठान्नुपर्नेमा शत्रु ठानेको पाइन्छ। उदाहरणका लागि एक शिक्षक विद्यालयमा एकदिन अनुपस्थित हुँदा विद्यार्थीहरू निकै खुसी भएको पाइन्छ।

दण्डले प्रश्रय पाउनुमा अभिभावकको पनि उत्तिकै दोष

देखिन्छ। प्रायः अभिभावक आफ्ना बालबालिकालाई विद्यालयभित्र प्रवेश गराउने वित्तिकै आफ्नो दायित्व पूरा भएको सम्झ्छन्। अभिभावकको दायित्व त अब पो शुरु हुन्छ त किनभने विद्यालय भनेको दूरदराजको वस्तु होइन, यो त शिक्षक र अभिभावकको संयुक्त प्रयासबाट चल्ने संस्था हो। केही अभिभावकहरूलाई छाडेर भन्ने हो भने उनीहरू विद्यालय समय-समयमा आउनु त परकै कुरा हो। यतिसम्म कि आफ्ना बालबालिकाको नतिजापत्र (Mark-Sheet) लिनसम्म विद्यालय नआएका उदाहरणहरू बग्दछन्। यसबाट बालमस्तिष्कमा कस्तो असर पर्ला? सोचनीय छ। प्रायः अभिभावकले भन्ने गरेका वाक्य, “सर, मैले त भने जति पैसा तिरेको छु, मेरा छोराछोरी पास हुनुपर्छ है!” यसबाट के छर्लङ्ग हुन्छ भने विद्यालयभित्र बालबच्चा हुल्दिनु नै अभिभावकको दायित्व सकिनु हो।

आखिर विद्यार्थीलाई पिट्नु अन्तिम लक्ष्य के हो त? भनेर प्रश्न गर्दा शिक्षकहरूको एउटै जवाफ हुने गर्छ- ‘उसलाई सुधारणै।’ विकसित देशहरूको शिक्षक-विद्यार्थी सम्बन्धलाई नियाल्दा के प्रस्ट हुन्छ भने त्यहाँ शिक्षकहरू त के स्वयम् अभिभावकले पनि आफ्ना बालबालिकालाई पिट्न पाउँदैन।

अहिले विभिन्न कारणहरूले हाम्रा बालबालिकाले नैतिकता, सामाजिकीकरण जस्ता कुराहरू बिसर्दे गइरहेको परिस्थितिमा न त शिक्षकहरूले उनीहरूका अभिभावकलाई जानकारी दिएर बालबालिकाको सुविधा नै कटौती गर्न सक्छन् न त तालिम पाएर उचित व्यवहार नै। बालबालिकाको सुविधा कटौती गरौं, प्रायशः बालबालिकाको त्यस्तो सुविधा नै छैन। सुधारणै खोजौं अगुल्लोलाई पनि नठोसी बल्दैन भनेका पिट्नु बाहेक अर्को विकल्प छैन। यस्तो अवस्थामा बालबालिका सम्बन्धी सरोकार राख्ने संस्थाहरूले तालिमको व्यवस्था गरिदिने कति जाती हुनेथियो।

केही व्यक्तिहरू सही ढङ्गले शारीरिक तथा मानसिक यातना दिन नभई एउटा बालकको उज्ज्वल भविष्यको खातिर आफ्नो गल्तीको अनुभूति हुने गरी डर मात्र देखाउन पिटेमा त्यसले टनिक (Tonic) को काम गर्ने बताउँछन्। उनीहरूको तर्क छ- ‘हामीले पनि शिक्षकको पिटाइ खाएका थियौं र आज हामी यो अवस्था (Status) मा छौं।’ त्यस समयमा हामीलाई पिटेर ठीक गर्नुभएछ भन्नेको जमात पनि कम छैन भने बालबालिकालाई पिट्ने हुँदैन भन्ने जमात पनि ठूलै छ। पुस महिनाको शिक्षक मासिकको मनका कुरा स्तम्भमा कलानिधि दाहालले पिटेको विद्यार्थी ठूला पदमा रहेर सेवारत रहेको कुरा सगर्व प्रस्तुत गर्नुभएको छ, जुन वास्तविक हो। अतःएव निरन्तर मूल्याङ्कन पद्धति, मामला अध्ययन, घटना अभिलेख आदि जस्ता मनोवैज्ञानिक तरिकाबाट विद्यार्थीको कमजोरी हटाई सुधार गर्न सकिन्छ कि प्रयास गरौं अन्यथा देश अनुसार खुसानी चोरेको बालक अन्तिममा जेल पर्दा उसले आफ्ना अभिभावकलाई ‘तपाईंहरूकै कारण आज म जेल परेको हुँ’ भन्नेसम्म चाहिँ हुन नदिऊँ।

जोरपाटी, काठमाडौं

के सिकाएँ र के सिकें

■ नीलकण्ठ पौड्याल

धेरै वर्षपछि कक्षा २ को अङ्ग्रेजीको पिरियड भागमा पन्थो। कक्षाकोठामा पस्दा प्रायः विद्यार्थीले कक्षा १ मा सिकाएको विर्सिसकेको भान भयो। धेरैलाई न ए, वी, सी भन्न आउँछ, न लेख्न। यता कक्षा २ सम्म अङ्ग्रेजी माध्यममा पढाउने निर्णय गरिएको छ।

शिक्षक मासिक नियमित पढ्दै आएको छु। कसरी सिकाउने? कसरी लेखाउने? कसरी सोचन सिकाउने भन्ने विषयमा डा. विद्यानाथ कोइरालाका लेखले धेरै सहयोग गर्छन्। त्यसैले कक्षा २ मात्र नभएर सम्पूर्ण विद्यालयलाई कसरी सुधार्न सकिन्छ भन्नेमा पहिला शिक्षकहरू बीच एकआपसमा अन्तरक्रिया गरियो। एउटा सोच बन्यो सबै कक्षाका अभिभावकसँग अन्तरक्रिया गर्ने। शैक्षिक सुधार समितिको गठन गरियो। सबै अभिभावक र विद्यार्थीलाई संगसंगै राखेर छलफल गरियो। यसले शिक्षक, विद्यार्थी र अभिभावकलाई एकअर्काको निकट ल्यायो। यसबाट घरका, विद्यार्थीका, अभिभावकका र शिक्षकका समस्या खुलस्त भए।

कक्षा २ को सन्दर्भमा मैले अभिभावकसँग चार कुरा: १. सिसाकलम २. इरेजर ३. अङ्ग्रेजी लेख्ने कपी र ४. कलम तिखार्ने

कटर नियमित रूपमा उपलब्ध गराउन अनुरोध गर्ने।

मैले शुरूमा विद्यार्थीहरूलाई धर्का तान्न / _ | सिकाएँ। त्यसपछि A लेख्न छड्के दुई वटा धर्का तान र तेर्सो जोड। एवं तरिकाले Z सम्म लेखाउन सिकाएँ। यसरी सिकाउँदा उनीहरूले सिक्नको लागि तत्परता र उत्साह देखाए। विद्यार्थीले अक्षर चिन्न र लेख्न थाले पनि अक्षर बन्न भने सकेका थिएनन्।

अक्षर सुधार्न बाँदरको पुच्छर, जिराफको घाँटी र गोहीको आकारलाई उदाहरणका रूपमा अधि सारें। 'जिराफको घाँटी लामो हुन्छ हैन' भनेर सोधें। 'हो' भने पछि लौ त्यसो भए b d f l k t h को टाउकोतिर जिराफको घाँटी जस्तै लामो बनाऊ भनें। त्यस्तै गरी बाँदरको पुच्छर जस्तो तल ढरेको अक्षर खोज भनें। उनीहरूले y g j p q फेला पारे। यी अक्षरलाई बाँदरको पुच्छर जस्तै गरी तल झार्न भनें। बाँकी रहेकालाई कछुवाको जस्तो डल्लो हुने अक्षर के के होलान् भनी प्रश्न गरें। उनीहरूले भने c e i...।

विद्यार्थीको उत्साह बढाउन अर्को हप्ताबाट जसले धेरै र राम्रा अक्षर लेखेर ल्याउँछ त्यसको कपीमा doll बनाइदिने, फोटो खिच्ने घोषणा गरें। यसपछि त एक पेज लेखेर ल्याऊ भन्दा तीन

सरकारी तथा निजी विद्यालयमा नर्सरीदेखि कक्षा १० सम्म पढाइने सम्पूर्ण विषयका पाठ्यपुस्तकहरू हामी कहाँ आइसकेको जानकारी आदरणीय शिक्षक, अभिभावक र विद्यार्थी वर्गमा जानकारी गराउँदछौं।

साथै; नेपाल सरकार, पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाट अंग्रेजी भाषामा अनुवाद गरिएका १-१० सम्मका सबै विषयका पाठ्यपुस्तकहरू हामी कहाँ उपलब्ध छन्।

प्रकाशित भयो

यस नेपाल साहित्य प्रकाशन केन्द्रबाट प्रकाशित कक्षा १० सम्मका सम्पूर्ण पाठ्यपुस्तकहरू हामीसँग उपलब्ध रहेको कुरा सहर्ष जानकारी गराउँदछौं।

- मोहनकुमार उपाध्याय

नेपाल साहित्य प्रकाशन केन्द्र

आनन्द मेरव मार्ग, घर नं ४९, ज्ञानेश्वर, काठमाडौं

फोन: ८८३५८५६, ८८११६५२, ८८१७७०९

फ्याक्स: ८८२०९९०, ईमेल: nspk@mail.com.np

पेजसम्म लेखन थाले। सीप लगाएर लेखन थाले। जस-जसले राम्रो लेखेर ल्याउँछन् उनीहरूका कापीमा doll को चित्र बनाइदिएँ, अगाडि बोलाएर फोटो खिचें र पुरस्कार दिएपछि ताली बजाउन लगाएँ। अक्षर लेखने समस्या सुल्कियो।

लेखनपछि पाठ्यपुस्तकका शब्दहरू पढाउन थालें। जति भने पनि एक-दुई जना बाहेक घरबाट पढेर आउँदैनथे। लेखन भन्दा पढ्न सिकाउन गाह्रो भयो। बोर्डमा शब्द लेखेर विद्यार्थीलाई भन्न पनि लगाएँ। तर शब्दभण्डारको अपेक्षित विकास हुन सकेन।

शब्दभण्डार सिकाउन निकै समस्या पर्ला जस्तो भयो। यसमा पहिले उनीहरूले जानेका शब्द भन्न लगाएँ र बोर्डमा टिप्पै गएँ। कुनैले भने कुनै चुप रहे। सबैले आफूले जानेका फलफूलका नाम लेखेर आऊ भनेर गृहकार्य दिएँ। मैले लेखेका भन्दा धेरै शब्द लेखेर ल्याउन सफल भए। हप्ताको एक वा दुई दिन खेल विधि प्रयोग गरेँ। उनीहरूको गुप विभाजन गरिदिएँ। अनि मैले पढेर उनीहरूलाई लेख्न लगाएँ। जुन गुपले छिटो र शुद्ध लेख्छ त्यो गुप पहिलो भनी घोषणा गरी ताली बजाउन लगाएँ। यसो गर्दा उनीहरू थप पढेर आउन एकअर्कालाई आग्रह गर्न थाले। उनीहरू भोलि पनि खेलाउनुपर्छ भन्न थाले। मैले पढाउँदा भन्दा उनीहरूलाई खोज्न लगाउँदा उनीहरू वढी सक्रिय देखिए, जिज्ञासु बने, सोचे, खोजे, बुझे र जाने पनि।

कक्षा २ कमजोर भयो भनेर यो कक्षालाई पनि चार वजेसम्म राख्ने निर्णय भयो। त्यसमा मलाई तीन पिरियड थपियो। त्यो तीन पिरियडमा मैले मौखिक रूपमा मात्रै सामान्य वाक्यहरू भन्न सिकाएँ। अहिले पनि ठूला कक्षाका विद्यार्थीहरू My come sir भन्दछन्। मैले My come हैन May I come in sir भन्न सिकाएँ। Can I go to toilet. I forgot to do my homework. I can't

understand your handwriting. What is the answer for question ... जस्ता sentences सिकाएपछि सबै विद्यार्थीहरू मेरो कक्षामा अङ्ग्रेजी शब्दको प्रयोग गर्ने भएका छन्।

अहिले मलाई देखासाथ विद्यार्थीहरू कक्षामा पढाउन आउनु न सर भन्दछन्। कक्षामा जानासाथ मैले यति शब्द लेखेँ भन्दछन्। पहिले कक्षामा गृहकार्य गर्ने विद्यार्थी न्यून हुन्थे भने अहिले गृहकार्य नगर्ने विद्यार्थी हुँदै हुँदैन्। मलाई अरू कक्षामा भन्दा त्यही कक्षामा गएर पढाउन मन लाग्छ।

१८ वर्षको शिक्षण अनुभवमा मैले यसैपालिको कक्षा २ बाट धेरै कुरा सिकें। बच्चालाई लादेर हैन रहेछ सिकाउने। गालीको ठाउँमा ताली, सजायको ठाउँमा पुरस्कार, हप्काउन भन्दा फकाउन वा प्रोत्साहन दिनुपर्ने, यो गर भन्दा पनि त्यो विषयवस्तुलाई कुनै चिजसँग तुलना गरेर सोचाइमा परिवर्तन गराउन सकियो भने सिकाउन, सिक्न, बुझ्न, सोच्न गाह्रो पर्दोरहेनछ। विद्यार्थीलाई लौरो हैन रहेछ। हामी पढ्दा गुरुहरूले किताबी कुरा मात्र घोकाउनुहुन्थ्यो। न अक्षर लेखाउन सिकाउनु हुन्थ्यो न तुलना गर्न। डर, भय र त्रासको वातावरणमा सिकाइ सिकियो त्यो कतिको प्रभावकारी भयो अहिले आएर थाहा लागेको छ।

विद्यार्थीलाई सोच्ने बानीको विकास गराउन सक्नु पर्दोरहेछ अनि मात्र शिक्षण प्रभावकारी हुँदोरहेछ भन्ने लागेको छ। कक्षा २ मा मात्रै होइन अहिले विद्यालयको वातावरणमा नै परिवर्तन आएको छ। विद्यार्थीलाई पढाइको अतिरिक्त कृषि विषयको लागि अगाडिको खेल मैदानमा तरकारी लगाउन सिकाइएको छ। विद्यार्थी अनुशासित छन्। यी सबै विद्यालयको कुशल प्रशासक, शिक्षक स्टाफको मेल र मिहिनेतले गर्दा नै हो भन्ने गर्दछन् अभिभावकहरू।

रत्नराज्य उमावि विरिञ्चोक, गोरखा

Most demanded by students

सरकारी तथा निजी विद्यालयका लागि

**TALEJU
ENGLISH
PRACTICE BOOK**

By : Surya Prasad Ghimire

For Class VII, VIII, IX, & X Classwise Book

तलेजु प्रकाशन

काठमाडौं, फोन ४२५२९६६, ४२२९२६८

सबै बदल्यौं भएनः शिक्षक नै बदलिने कि ?

‘केटीले आँटे एकै छिन, केटाले आँटे वर्ष दिन।’ गाउँघरको यौनोत्तेजक उखान हो यो। यो उखानलाई शिक्षकमा ढालौं। अभिभावकले आँटे वर्ष दिन। विद्यार्थीले आँटे वर्ष दिन। शिक्षकले आँटे एकै छिन। किनकि जुनखाले भए पनि हामी शिक्षक हौं। खाल बदल्न रहर भए पुग्छ। पेशाकर्मी बन्ने रहर। त्यही सानो रहरले विद्यार्थी सिक्न थाल्छ।

के बदलौं ?

नीति बदल्यौं। वर्गको शिक्षा जनमानसमा पुग्यो। अब पढ्नेहरूले अधिकार बुझे। पढाउनेहरूले कर्तव्य। समस्या रट्यो पढ्नेहरूलाई स्कूल ल्याउने। फेरि नीति बदल्यौं—स्कूल नै बालबालिकाको घरमा जाने। विकल्प मिल्यो। बस्ती मिलेन। छरिएको बस्ती। एकिलएको स्कूल। पाँच प्रतिशत भन्दा कम स्कूल नजाने बालबालिका। घरघरमा गएर पढाउन नसक्ने शिक्षक। यहाँ शिक्षा नीतिले मात्र काम गरेन। बस्ती नीति आएन। व्यवस्थित ग्रामीण बस्तीको नीति। शिक्षकको नियत बदल्ने नीति। पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकले लोभ्याउला कि? सोच त्यही बन्यो। त्यसैले पाठ्यक्रम बदल्यौं। आवश्यकबाट अपेक्षित पाठ्यक्रम बन्यो। बहिर्मुखीबाट अन्तरमुखी पाठ्यपुस्तक बन्यो। तर पनि शैली एउटै रह्यो। पाठ्यक्रम नपढ्ने। नपढाउने। पाठ्यपुस्तक घोकाउने। सोचाउने बनाउन सकेनौं। परीक्षा बदले पो हुने हो कि? त्यो पनि गच्यौं। निर्णयात्मक (summative) बाट निर्माणात्मक (formative) परीक्षा लियौं। पढेकोबाट निरन्तर मूल्याङ्कन गच्यौं। त्यहाँ पनि अर्को स्थिति भेट्यौं। जाँचको नाम बदलियो। प्रक्रिया बदलियो। जाँचको अभ्यान्तर बदलिएन। विद्यार्थी डराइरह्यौं। शिक्षक हाकिम बनिरह्यौं। जाँच दिने र लिनेको सम्बन्ध तहगतै (hierarchical) रहिरह्यो। बरु शिक्षक नै चोराउन थाल्यौं। चोर्न थाल्यौं। हाम्रो चोर्न/चोराउने बुद्धिले हामी घट्यौं। विद्यार्थीलाई घटायौं। शिक्षक पो बदल्ने कि? अर्को सोच बन्यो।

यसरी एकपछि अर्को पक्ष बदल्ने काम २००४ सालदेखि गच्यौं। ६४ वर्षपछि हेर्दा पनि एउटै कुरा पायौं। शिक्षकले सीप सिके। ज्ञान पाए। आत्मविश्वास बढाए। तर गरेनन्। अध्ययनहरूले त्यही भने। भन्दैछन्। अर्थात् तालिम बेकामे बन्यो।

तलब पो बदल्ने कि? २०२६ सालमा त्यो पनि गच्यौं। अब त होला कि? २०६६ सालमा हेर्दा धेरै तलब खानेले राम्रो पढाए, थोरै खानेले नराम्रो भन्न पनि सकेनौं। सरकारी र निजी स्कूल दुवैको नतिजाले त्यही बन्यो। विश्व परिवेशमा पनि यस्ता अध्ययनहरू रहेछन्। तिनले भने—बोनस दिऔं। इनाम दिऔं। तलब बढ्दैमा शैक्षिकस्तर बदलिन्छ भन्ने आधार छैन। किन यस्तो विडम्बना? अब बदल्ने के त? नीति? बदल्ने ठाउँ नै रहेन। पाठ्यपुस्तक र पाठ्यक्रम? शिक्षकले नै उजिल्याए भएन र? घाँसी हँसिया उद्घाटन जान्दो रहेछ। विश्वकर्मा पाइन मिलाउन जान्दो रहेछ। परियार टाल्न/उधार्न र मिलाउन सक्दो

रहेछ। तर शिक्षकले पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक उजिल्याउँदा रहेनछौं। परीक्षा नियमित बनाउँदा रहेनछौं। अब गर्ने के? किनकि जसले जहाँ र जसरी जे बदले पनि विद्यार्थीसम्म पुग्ने हामी शिक्षक नै रहेछौं। नीति कार्यान्वयन गर्ने हामी। पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक लागू गर्ने हामी। शिक्षण गर्ने हामी। परीक्षा गर्ने हामी।

शिक्षक नै बदलिने कि ?

इतिहासले भन्छ—बदल्ने ठाउँहरू ठम्याइए। बदल्ने कामहरू पनि भए। शब्दान्तर होलान्। बदलान्तर रहेनन्। अनिवार्य र निःशुल्क शिक्षा; व्यवसायोन्मुख शिक्षा; प्राविधिक शिक्षा; व्यावहारिक, वैज्ञानिक र जनमुखी शिक्षा। नीतिगत रटहरू यिनै हुन्। राजनीतिक दलहरूले मानेका। पञ्चायती शिक्षाले लेखेका। बेलाबखतका आयोगले बोलेका। अहिलेका शिक्षक युनियन र गणतान्त्रिक शैक्षिक मञ्च तथा मधेशी शिक्षक युनियनले सकारेका। यस अर्थमा नीति बदल्न पुगेछ। पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक शिक्षकका औजार रहेछन्। आफैले उजिल्याउन सकिने रहेछ। परीक्षा र मूल्याङ्कन हाम्रै लहड र तागतमा बदल्न मिल्ने रहेछ। शिक्षक तालिम पनि हामीले नै सिक्न, प्रत्याभूति (reflect) गर्न र सिकाउन मिल्ने कुरा रहेछ। यस अर्थमा हामी कडी रहेछौं। अब कडी नै बदलिने कि ?

कडी बदल्ने शिक्षक युनियनहरूले एकैथरी शिक्षक देखे। ट्रेड युनियनको शब्दावलीमा ठीकै हो। भुक्तभोगीले भने थरीथरीका शिक्षक देख्यौं। बालबालिकाको सिकाइ र आफ्नो पढाइबारे कुरा गर्ने पेशाकर्मी। देश विकासमा कुरा गर्ने राजनीतिक दलका मित्रकर्मी। आफ्नै गथासो बोक्ने हरामकर्मी। चोर्ने गाईले पेट भर्ने बुद्धि बोकेका चासचुसे चरुवाकर्मी। कितामा नछुट्टिएका अलमलकर्मी। सीमा नाघ्ने तागत भएका बहुक्षमताकर्मी। सबैखाले ‘कर्मीहरू’लाई हामीले एउटै तालिम दिऔं। पूर्वव्यवहार (entering behaviour) नजानेकाहरूले। तालिममा पूर्व व्यवहार पढाउने ढोंगीहरूले। आफू पूर्व व्यवहारबारे अचेत भएकाहरूले। त्यसैले हामीलाई शिक्षक स्वयं बदलिने तर्कव नै भएन।

शिक्षक सहजै बदलिँदा रहेछौं। मेरो अनुभवले त्यसै भन्छ। बदल्ने तर्कव भने एउटै होइन रहेछ। जस्तो पेशाकर्मी शिक्षक बदल्न सहजता चाहिने रहेछ। कूटमिरोको घाँस छार्ने बच्चालाई पृथ्वीको गुरुत्वाकर्षण कसरी पढाउने? भक्पण्डो खेलन पाउनेलाई

नि ? प्लानिटीरियम देखेकालाई नि ? यही प्रश्न काफी हुने रहेछ पेशाकर्मीलाई। शैक्षिक सामग्री बनाउनु पनि नपर्ने। विद्यार्थीको अनुभूतिमा पढाइ पनि जोडिने। शिक्षक आफैले प्रत्याभूति गर्ने। विद्यार्थीको अनुभव अनुसार प्रतिवर्ष आफूले आफैलाई अद्यावधिक गर्ने। मित्रकर्मी बदलिने अर्को तर्कव चाहिने रहेछ। तपाईंको राजनीतिक दल अनुसार शिक्षा कस्तो हुनुपर्छ ? शिक्षक कस्तो हुनुपर्छ ? पढाइ कस्तो हुनुपर्छ ? पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक कस्तो हुनुपर्छ ? परीक्षा कस्तो हुनुपर्छ ? प्रश्नप्रश्नले मित्रकर्मीको दलीय शैक्षिक सोच दुहुने। दुहेपछि सोधने-तपाईंले भने जस्तो शिक्षा यही स्कूलमा दिन के गर्नुप-यो ? तपाईंके दलको शिक्षक राख्ने ? तपाईंके दलको पाठ्यक्रम लागू गर्ने ? परीक्षा प्रणाली शुरु गर्ने ? पढ्ने/पढाउने शैली प्रयोग गर्ने ? यस्ता प्रश्नको उत्तर मित्रकर्मीसँग भए काम थाल्ने। नभए उसैलाई पेल्ल थाल्ने। यसो गर्नाले मित्रकर्मीको देश बनाउने सोच कक्षामा उत्रन थाल्छ। अन्यथा उसले सुनौलो हात (golden handshake) माग्न थाल्छ। सास सहितको अलविदा खोज्न थाल्छ।

हरामकर्मी बदलिने बेग्लै तर्कव रहेछ। हेलम्बुमा भेटिएकी अमेरिकी प्राध्यापकको बुद्धि। उनले भनिन्- काम नगरी कसरी दाम लिन सकेका ? तपाईंको घरमा काम नगर्ने ज्यामीलाई ज्याला दिने चलन छ र ? छैन भने तपाईंले कामै नगरी दाम लिन मिल्छ र ? हरामको खाना खानुहुन्छ र ? इहलोकमा हराम बनिने रकम। परलोकमा पाप बोक्ने रकम। ईश्वर नमान्ने हो भने-कामभन्दा दाम धेरै लिने घुस्याहा। यसरी उनलाई थकाउनुपर्छ। नडुप्याउनुपर्छ। समाजमा। पेशाकर्मी जमातमा। जहाँ तहाँ। अनि जिस्क्याउनुपर्छ-पश्चात्ताप कसरी गर्ने हरामको रकम खाएकोमा ? ३० पुस्तासम्मका बालबालिकालाई अन्याय गरेकोमा ? गर्ने प्रक्रियामा आवद्ध भएकोमा ? यसरी पश्चात्ताप गर्नेहरू स्वतः तालिमप्राप्त हुन्छन्। रत्नाकरहरू वाल्मीकि बने जसरी। अर्थात् उनको तालिम उनै गर्छन्। राम भनेर तर्ने कि रहिम भनेर। बुद्ध भनेर तर्ने कि तागेरानिड भूमाड भनेर। इशु भनेर कि साम्यवादी देव (मार्क्स, माओ, लेनिन) पुकारेर। उत्तर उनै खोज्छन्।

चरुवाकर्मी बदलिने छुट्टै तर्कव हुने रहेछ। कहाँको घाँस मिठो भन्ने प्रश्न गरेर। जहाँ मिठो त्यही तिम्पो ठाउँ बनाऊ भनेर। शिक्षण मिठो नलागे छोड। अन्यत्र जाऊ। मिठो लागे अन्यत्र जान छोड भनेर। मिठो कसरी हुन्छ ? उत्तर चरुवाकर्मीसँगै छ। चोर्ने/चोराउने बुद्धिसँगै छ। तालिम पनि उनीहरूसँगै हुन्छ। किनकि चर्दाचर्दै उनीहरूले अनेकन सीप बनाएका हुन्छन्। दुनियाँ देखेका हुन्छन्।

अलमलकर्मी शिक्षकहरू नमुनाले बदलिने रहेछन्। ठडिने थाँको भने चाहिने रहेछ। 'म भएँ जे पर्ला गर' यसरी आश्वस्त गराउने व्यवस्थाले उनमा तागत भरिने रहेछ। सिक्ने तागत। खोज्ने तागत। नमुना अनुसार बुन्ने तागत। यसको अर्थ हो- यस्ताखाले शिक्षकलाई सशक्तीकरण गरे पुग्ने रहेछ। तर बहुक्षमताकर्मी शिक्षकले भने अवसर खोज्ने रहेछ। ज्याङ्गिने अवसर। सबैतिर हात हाल्ने अवसर। यस्ता अवसर दिन/दिलाउन तालिमदाताहरूको क्रियाशीलता चाहिने रहेछ। प्रत्येक अवसरबाट शिक्षामा के ल्याउनुहुन्छ ? यही प्रश्नले बहुक्षमताकर्मी शिक्षकलाई ऊर्जा दिँदो रहेछ। पसल चलाउँदाको अनुभवबाट शिक्षामा के जोड्ने ? राजनीतिक दलको नेतृत्वबाट के जोड्ने ? ठेक्कापट्टाबाट के जोड्ने ? अरू स्कूल कलेजमा पढाउँदाको अनुभवबाट के जोड्ने ? यी र यस्ता प्रश्नले बहुक्षमताहरू एकत्रित हुने रहेछन्। जहाँ एकत्रित गरे पनि हुने ढड्कले।

निचोड

'केटीले आँटे एकै छिन, केटाले आँटे वर्ष दिन।' गाउँघरको यौनोत्तेजक उखान हो यो। यो उखानलाई शिक्षकमा ढालौं। अभिभावकले आँटे वर्ष दिन। विद्यार्थीले आँटे वर्ष दिन। शिक्षकले आँटे एकै छिन। किनकि

हरामकर्मी बदलिने बेग्लै तर्कव रहेछ। हेलम्बुमा भेटिएकी अमेरिकी प्राध्यापकको बुद्धि। उनले भनिन्- काम नगरी कसरी दाम लिन सकेका ? तपाईंको घरमा काम नगर्ने ज्यामीलाई ज्याला दिने चलन छ र ? छैन भने तपाईंले कामै नगरी दाम लिन मिल्छ र ? हरामको खाना खानुहुन्छ र ? इहलोकमा हराम बनिने रकम। परलोकमा पाप बोक्ने रकम।

जुनखाले भए पनि हामी शिक्षक हौं। खाल बदल्न रहर भए पुग्छ। पेशाकर्मी बन्ने रहर। त्यही सानो रहरले विद्यार्थी सिक्न थाल्छ। चरा किन उड्यो ? भैसी किन उडेन ? भंगेरा कति माथि उड्यो ? परेवा नि ? परेवा घरेलु भयो, भंगेरा किन भएन ? यी र यस्ता स-साना प्रश्नले विद्यार्थी आफैँ खोज्छ। प्रश्न दिने कला हामी शिक्षकसँग छ। हुन्छ। हुनुपर्छ। जुनखाले शिक्षकले पनि प्रश्न गर्न सक्छौं। आफैँले आफूलाई प्रश्न। पैसाको दुरुपयोग गर्ने भ्रष्टाचारी भए। समयको दुरुपयोग गर्ने नि ? पेशाको दुरुपयोग गर्ने नि ? जिम्मेवारीको दुरुपयोग गर्ने नि ? कर्तव्यको दुरुपयोग गर्ने नि ? क्षमताको दुरुपयोग गर्ने नि ? यस्ता प्रश्नले हाम्रो तक्मा बदलिने रहेछ। शिक्षकलाई अभिभावकले दिएको अनपेक्षित तक्मा। विद्यार्थीले दिएको अनाहक तक्मा।

के हामी यसरी ऋण्डै शताब्दी अधिका गिजुभाईलाई उत्तर दिन सक्छौं ? के नेपालका मौलिक गिजुभाई बन्न सक्छौं ? के निष्ठावान पेशाकर्मी शिक्षक हुन सक्छौं ? के जेन्दाआवेसाका महर्षिले विश्व बदल्न आफैँ बदलिएको दृष्टान्त लागू गर्न सक्छौं ? के नेपालमा काम गर्ने जापानी महिलाले भने केँ शिक्षक पेशाबाट आर्जेको खाना खाएर अरूको कुरा गर्ने र काममा जाने संस्कार बदल्न सक्छौं ? सक्थौं भने तालिम त अनुभवले दिन्छ। जिज्ञासाले दिन्छ। परिवेशले दिन्छ। हिजो यसरी पढाएँ, आज बदलौं न त भन्ने रहरले दिन्छ। यो पाठ यो सन्दर्भमा कसरी पढाउने भन्ने प्रश्नले दिन्छ। कतै शिक्षक स्वयंले बदलिने तर्कव खोज्ने कि ?

मोफसलमा अत्याधिक बित्रीहुने स्थानिय लोकप्रिय दैनिक पत्रिका

मिशन टुडे

कोहलपुर ३ एनटिभी रोड, बाँके
फोन नं. ०८१-५४९६०८
e-mail : missiontodaydaily@gmail.com
www.missiontodaynews.blogspot.com